

Tracta. iiii. prime partis

debet aliquo panno lineo mundo inuolui propter reuerenti-
am sacramenti.

E De effectu confirmationis Cap. vii.
Effectus huius sacramenti confirmationis est. qz vt
dictū est supra. in eo dat spū sanctus z robur ad au-
dacter pfitendum nomen z fidem christi. vñ nisi sit
obex. i. impedimentū ex parte suscipientis in isto sacramento
dat nona gratia vel antiqua auget. Est etiā alius effectus isti
us sacramenti. qz per ipsuz si bñ z digne suscipiat peccata ob-
lita mortalia z venialia dimittunt. Per istud etiā sacramen-
tū nō imprimis caracter vt dictū est supra. ideo istud sacramen-
tū nō potest nec debet bis suscipi. immo qui bis illud scienter
suscipet mereret fm leges decapitari vt dcm̄ est supra de baptis-
mo. Sciendū autē qz caracter confirmatiōis presupponit ca-
racterē baptisimi. qz nullus potest accipere istud sacramentū
nisi fuerit baptisatus. Per istud etiā sacramentū contrahiē
cogaatio spiritualis sicut per baptismum. que impedit ma-
trimonium contrahendum z dirimit iā contractuz. De hoc
cm̄ dicit infra quādo dicit de matrimonio. Et hec de sacra-
mento confirmationis dicta sufficiant.

Tractatus quartus prime par- tis de eucharistia. Et habet vndecim capitula.

D Ostū dictum est de ge-
neratione spiritali que fit i baptismo: z augmē-
to spiritali qd fit in confirmatione. dicendū est
de spūali nutrimento qd datur in sacramento
eucharistie. Circa quod p̄sideranda sunt vndecim. Primo
quid est eucharistia. Secōdo de ministro eucharistie seu missē
quis z qualis debet esse. Tercio de materia sacramēti eucha-
ristie. Quarto de forma eucharistie. Quinto de loco vbi de-
bet missa celebrari. Sexto de tpe quo debet celebrari missa.
Septimo quotiens debet missa celebrari in die. Octauo de
vestibus quibus debet indui sacerdos in missa. Nono cui de-
bet dari sacramētū eucharistie. Decimo de ritu missē. An/

De eucharistia

Decimo de defectibus qui possunt occurrere in missa.

Quid est eucharistia et unde dicatur. Cap. i.
Eucharistia potest sic notificari. Eucharistia est sacramentū corpis et sanguinis christi contentū sub speciebus panis et vini virtute verborum a sacerdote prolatū. Et dicitur ab eo quod est bonum. et charis quod est gratia. quia in illa continentur ille qui est fons gratie. scilicet christus de cuius plenitudine accepimus gratiam pro gratia. ut dicitur Joh. ca. i.

De ministro eucharistie. Cap. ii.

Minister sacramenti eucharistie. id est minister qui potest et debet celebrare missam est sacerdos rite et legitime ordinatus. sine peccato mortali existens. et cui non est prohibitum celebrare missam. Dico qui potest et debet. quia multi possunt qui non debent celebrare. si est sacerdos hereticus vel excommunicatus. vel schismaticus vel degradatus. quia si celebrarent veraciter conficerent corpus christi. tamen peccant mortaliter in dicendo missam. Et non solum ipsi celebrantes. imo omnes qui audiunt missam eorum si sint notorie tales. Dico rite et legitime ordinatus quia nullus nisi sit rite et legitime ordinatus in sacerdotem potest missam celebrare. Intelligendum est tamen quod aliquis non rite et legitime ordinatus potest esse duobus modis. Unum quod in ordinatione sua obmittat aliquid quod sit de essentia ordinis. sic quod non ordinetur ab episcopo. vel quod quando ordinatur manus ei non inungantur. vel quod non tradatur sibi calix. vel quod ordinans non dicat verba debita et statuta. vel quod non habeat ordinandi intentionem. Et talis in nullo modo potest celebrare missam quia talis non est sacerdos. Alio modo quod in ordinatione sua servat omnibus que sunt de essentia ordinis siue ordinationis obmittat aliquid eorum que sunt de solennitate ordinis siue ordinationis. et talis potest bene celebrare. tamen credo quod non debet potissime si ex sua negligentia fuit aliquid tale obmissum. Quid autem sit de essentia ordinis vel ordinationis. et quid de solennitate non est patris speculationis. quia scire istud magis spectat ad episcopum quam ad simplicem sacerdotem. Dico etiam sine peccato mortali existens. quia nullus in peccato mortali existens debet celebrare missam. Nota tamen quod aliquem esse in peccato mortali potest esse duobus modis. Unum quod sit in peccato mortali notorio. Alio modo

Tracta .iiii. prime partis

q̄ sit in peccato mortali occulto. **P**rio modo si sit notori⁹ he-
reticus scismaticus vel excommunicatus. symoniac⁹ vl forni-
carus. nō solū ip̄e peccat in celebrando vt dictū est. imo oēs
qui audiunt eius missam. **E**t ratio est. qz ista quatuor crimina
maxime repugnant huic sacramento. **A**am in hoc sacramen-
to est secretū fidei. z iō repellunt heretici. **E**st vinculū chari-
tatis. iō repellunt scismatici z excommunicati. **E**st etiā vas gra-
tie. vñ vocat eucharistia. z iō repellunt symoniaci. qui gram-
emūt z vendūt. **E**st etiā eleuās hoīez ad statū spūales. z iō re-
pellunt notori⁹ fornicarij. qui oēs sunt carnales. **E**t dicunt no-
tori⁹ fornicarij n̄ pp̄t suscipiōez vl alia signa pbabilia. s; q̄ sunt
fm iuris ordinem condemnati de tali crimine. vel sponte in
iudicio confessi. vel canonicē conuicti. vel pp̄ter euidentiā fa-
cti. **E**t voco euidentiā facti q̄ factū est ita notoriū q̄ nō in-
diget testibus cum nulla possit tergiversatione celari. **S**i sit
in peccato mortali occulto tūc sciendum est q̄ aliquē esse in
peccato mortali occulto potest esse tribus modis. **Q**uo mo-
do qz iam p̄misit vl scit se cōmisisse tpe preterito aliq̄ pecca-
tū mortale de quo nō dolet neqz penitet neqz p̄terit. **E**t tal sic
celebrās non solū peccat mortaliter. immo mortalissime. **E**t
de tali dicit ap̄ls q̄ qui manducat z bibit indigne. iudiciū. s.
mortis eterne sibi manducat z bibit. **A**lio modo quis p̄t esse
in peccato mortali occulto. s. q̄ cōmisit aliquod peccatū mor-
tale qd̄ non fuit confessus. tñ non recolit de illo peccato. z tūc
talis aut diligenter examinavit conscientiam suam anteq̄ po-
neret se ad celebrandū. z nullo modo potuit recordari de isto
peccato. z est in pposito q̄ si recordaret confiteret illud pec-
catū. z faceret penitentiā de ipso. z in generali dolet de oibz
peccat̄s oblit̄s. z iste nō solū nō peccat in celebrādo imo p̄tute
sacramenti misse meret̄ veniā. z absoluit̄ a pctō tali. **E**t ita in-
telligit̄ istud verbū eximij doctoris **A**ugustini q̄ sac̄m̄ istd̄
v̄nificat mortuos. i. illos qui isto mō existētes in pctō mor-
tali celebrāt. **E**t si postea recordet̄ de tali peccato teneat̄ de il-
lo confiteri. **E**t ideo quilibet anteq̄ ponat se ad celebrandus
diligenter examinare debet cōscientiā suā si sit in pctō mor-
tali vel ne. **E**t ita p̄cipit beat⁹ **P**aulus di. **P**robet. i. examine

De eucharistia

seipsum homo. et sic de pane illo edat et de calice bibat. Si autem
tem aliquis etiam in peccato mortali de quo non recordatur exponat
se ad celebrandum antequam examinauerit aliquo modo conscientiam suam
credo quod peccat: quod est transgressor precepti apostoli iam dicti. illius
scilicet precepti aut seipsum homo. Tercio potest esse aliquis in peccato mor-
tali. scilicet quod recordatur se determinate aliquod peccatum mortale commisisse
et tunc aut iste habet in presenti copiam confessoris aut non habet. si
habeat copiam confessoris. tenet antequam celebret confiteri. et nisi con-
fiteatur peccat mortaliter in celebrando. Nec sufficit sibi profes-
sio generalis que fit in principio missae. quod ista confessio exten-
dit se solum ad peccata venialia et non mortalia maxime ad illa
de quibus homo recordatur. Si autem talis non habeat copiam con-
fessoris. aut imminet ibi necessitas celebrandi aut non. puta quod
sit curatus. et est dies dominica vel alia dies solennis. et po-
pulus sibi commissus vult audire missam et esset scandalum in
populo nisi iste celebret. vel forte aliquis parochianus suus
est infirmus periculose et requirit istum quod det sibi corpus chris-
ti: et iste non habet hostiam consecratam quam det sibi. Et imminet
sibi aliqua alia necessitas legitima celebrandi. sicut si sunt nu-
meri vel aliquid aliud tale. in istis casibus et similibus ipse te-
netur conteri et penitere de peccato suo. et esse in proposito con-
fiteandi ipsum quam habebit oportunitatem. et dicat missam suam
in nomine domini. quod christus qui est summus sacerdos absolvit eum. et
postea confiteatur quam habebit copiam confessoris. Si autem iste
qui sic ut dictum est existit in peccato mortali. et nulla imminet
necessitas celebrandi. nullo modo se exponat ad celebrandum
quia absque dubio si celebraret mortalissime peccaret. Sed
pone quod aliquis sacerdos accipiat pecunias ab aliquo ut di-
cat missam de requiem vel aliquam aliam missam. nunquid
talis sacerdos habet necessitatem legitimam celebrandi ita
quod possit celebrare in peccato mortali existens absque eo quod con-
fiteatur quando non habet copiam confessoris. Dico salvo
meliori consilio vel iudicio quantum in ibi videtur quod nullus sa-
cerdos debet recipere pecuniam pro dicenda missa. ita quod in-
tentio sua sit quod missam equiparet precio pecunie. tamen quia
finitur quod dicit apostolus Si spiritualia vobis seminamus non est mi-

Tracta. iiii. prime partis

rum si temporalia vestra metamus. Non est prohibitum quin sacerdos pro sustentatione vite sue. non pro peccato missae recipiat pecuniam ab eo pro quo dicit missam. et maxime quando sacerdos non habet redditus sufficientes pro sustentatione vite sue. Sed nunquam talis receptio pecunie est legitima necessitas celebrandi excusans ipsum quod existens in peccato mortali posset dicere missam absque peccato sine hoc quod confiteatur si non habeat copiam confessorum. Dico saluo meliori iudicio quod iste sacerdos aut est obligatus ratione sui beneficii sibi collati per superiorem vel per illum qui habet ius patronatus in illo beneficio ad dicendum quod libet die missam. sicut sunt illi qui habent perpetuas vicarias aut capellanias in aliqua ecclesia. Et de tali idem videtur mihi dicendum. sic dixi supra de curato cui imminet necessitas celebrandi. scilicet quod doleat seu pteratur et peniteat de peccato suo. et sit in proposito confitendi. et celebret in nomine domini. et confiteatur quando sibi occurrerit confessor. Aut iste sacerdos recipit pecuniam per dicendam aliquam aliam missam singularem. sic sunt multi qui recipiunt pecunias per missas rogatas. sic per unam missam vel pluribus de requie vel sancti spiritus vel de beata virgine vel de infirmis et sic de alijs. Et de isto dico quod iste nullo modo existens in peccato mortali antequam confiteatur debet exponere se ad celebrandum missam. quod peccaret mortaliter in dicendo missam. Nec existens in tali statu debet recipere pecuniam per dicendam missam statim. immo debet se excusare dicendo. Amice non sum per nunc bene dispositus ad celebrandum missam. sed quando deus vult quod ero bene dispositus libenter faciam quod petis. ideo parcas mihi. Et si aliquis instanter requirat quod statim dicat missam si receperit pecuniam restituat statim eam sibi. et nullo modo se exponat ad celebrandum. Dixi etiam supra in descriptione missae quis et qualis debet esse minister missae cui non est prohibitum celebrare. quod dixi propter aliquos religiosos quibus secundum institutionem sue religionis inhiibetur quod non celebrent quibusdam sunt in aliquibus penitentibus per quibusdam peccatis preteritis. Sed nunquam angelus potest esse minister huius sacramenti. id est nunquam angelus potest consecrare. Dicendum quod angelus neque bonus neque malus de sua natura potest celebrare siue consecrare quod

De eucharistia

non est susceptibilis characteris sacerdotalis. Cuius ratio est quia character sacerdotalis presupponit characterem baptismalem. Unde nullus potest ordinari in sacerdotem nisi sit baptizatus. Arguunt ergo doctores sic. Nullus potest suscipere characterem sacerdotalem nisi sit baptizatus. sed angelus non potest baptizari. quia ille qui baptizatur oportet quod aspergat aqua. sed angelus non potest aspergi aqua cum non sit res corporea. quare angelus non potest baptizari. et per consequens non potest in sacerdotem ordinari. Et si dicatur. licet angelus non sit res corporea. tamen potest assumere corpus. et sic in illo corpore baptizari. sicut anima rationalis non est corporea. et tamen baptizatur in corpore. Dicendum est quod non est simile. quod aliter unitur anima corpori. et aliter angelus. quia anima unitur corpori ut forma materie. angelus autem non unitur sic. solum ut motor mobili. et ideo anima baptizato corpore baptizatur. Non autem angelus. quia anima et corpus faciunt unum suppositum. non sic angelus cum corpore quod assumit. Et ideo cum sit in premissis in proemio metaphysice. Actiones sunt suppositorum. et ideo anima corpore baptizato baptizatur. non autem angelus. idcirco consecrare non potest. Sed quid si angelus presentaret unam hostiam. dicendo eam esse consecratam. nunquid illa hostia debet adorari. Dicendum quod si angelus malus representet eam non est adoranda. nisi constaret pro certo quod esset consecrata rite. sed si angelus bonus presentaret eam esset adoranda. Et ratio est. quia angelus malus teste salvatore mendax est et pater mendacium. qui semper nititur decipere homines quare nunquam debet sibi credi. Angelus autem bonus semper verax est et veritatis alumnus. et semper nititur ad saluationem hominis. et ideo debet sibi semper credi. Verum quia ut dicit apostolus quod angelus malus sepe transfiguratur se in angelum lucis. Ideo hostia presentata ab angelo semper est adoranda sub conditione. scilicet si est rite consecrata. nisi constaret pro certo quod esset angelus bonus.

¶ De materia eucharistie.

Capitulum. iij.

Tracta. iiii. prime partis

Materia sacramenti missæ est duplex. videlicet panis et vinum. Et ratio est quare ista duo sunt materia huius sacramenti. quia istud sacramentum ordinatur ad spirituales nutritionem. Hunc autem sicut nutritio corporalis consistit in cibo et potu corporalibus. et panis habet maxime rationem cibi. et vinum habet rationem potus. ita nutritio spiritualis consistit in cibo et potu spiritualibus. Et ideo in isto sacramento datur corpus christi sub specie panis in cibum. et sanguis christi sub specie vini in potum. et ita dicit ipsemet ipse Ioh. vi. ca. vbi dicit sic. Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus. Sciendum autem quod panis qui est materia huius sacramenti est panis de tritico aqua elementaliter perfectus. Dico panis. quod in pasta non possit perfectus corpus christi. Dico etiam de tritico. quod in alio panis sicut in pane de siligine vel de ordeo. vel de alio quocumque grano nisi de tritico non potest celebrari missa. Dico etiam de aqua elementaliter perfectus. quod dato quod panis esset de tritico si esset perfectus cum alia aqua vel cum alio liquore sicut cum vino vel cum lacte vel cum aqua roseacea. et sic de alijs. et vniuersaliter nisi esset perfectus cum aqua simplici extra li pane non posset perfectus corpus christi. Sciendum est quod ex precepto et vsu romane ecclesie que disponente domino cum ecclesiarum caput est magister et magistra. de. fo. cõpe. ca. vi. et ideo omnes ecclesie ei tanquam matri et magistre debent in omnibus obedire. panis de quo perfectus corpus christi debet esse azimus non fermentatus. quod licet ex vi sacramenti in pane fermentato possit perfectus corpus christi. nihilominus qui in pane fermentato celebraret mortaliter peccaret et esset grauiter puniendus. Notandum etiam quod vinum quod est materia istius sacramenti debet esse vinum vite. quod in alio vino sicut in vino malorum granatorum vel mororum vel pomorum. vel in quocumque alio vino nisi in vino vite non potest celebrari. Notandum etiam quod in aceto vel in agresta non potest celebrari vel consecrari. et intelligo de aceto quod est omnino acutum. quod in vino aliquantulum aceto posset consecrari licet non deberet qui posset habere aliud vinum. Et est ratio. quod non sunt eiusdem speciei cum vino cum habeant contrarias virtutes.

De eucharistia

tes. In musto etiam licet possit consecrari. tñ credo q̄ meli⁹
est q̄ expectetur donec sit bene defecatum. i. clarificatum. cū
multum ratione luminositatis vix potest bene euelli quin de eo
aliquid remaneat in calice. Ratio quare ista duo. scz panis de
tritico et vinum de vite sunt magis materia huius sacramen-
ti q̄ alia duo est ista potiss̄ima. quia scz x̄ps instituit istud sa-
cramentum in ista materia celebrari. si em̄ in alia materia in-
stituisse. illa materia esset propria materia istius sacramenti.
Sed congruenter x̄ps in ista materia magis instituit illud sa-
cramentum celebrari q̄ in alia. qz effectus corporalis panis
et vini spiritualiter maxime conuenit huic sacramento. panis
em̄ habet naturaliter confortare. iuxta illud ps̄. Et panis cor-
poris. confir. Vinum aut̄ habet letificare iuxta eundem. Vinū
letificat cor hominis. Et istud sacramentum digne sumptūz
sumentem spiritualiter confortat. ne in via huius mundi de-
ficiat ideo vocatur viaticum. i. viatores confortās et letificās
Et ideo vocatur eucharistia ab eu quod est bonum. et charis
quod est gratia. quasi bona gratia. que sumentē digne letifi-
cat. Sicut etiā panis ex multis granis conficitur. et vinum ex
multis racemis confluit. sic et in perceptione corporis et sang-
uinis x̄pi fideles adinuicem spiritualiter vniuntur Et ideo vo-
catur communio a con quod est simul et vniō quasi simul vniō
Ipse etiam x̄ps comparauit se grano frumenti dicens Joh.
xij. Nisi granum frumenti cadens in terram etc. Compara-
uit se etiam viti dicens. Joh. xv. Ego sum vitis vera etc. Et
ideo congrue sacramentum corporis et sanguinis x̄pi in vino
de vite et in pane de tritico conficitur. ¶ Notandum etiam qz
licet aqua non sit de essentia materie huius sacramenti. debz
tamen misceri cum vino in calice. sed in modica quantitate.
quia aqua significat populum iuxta illud. Apoc. xvij. Aque
multe populi multi. Ideo mixtio aque cum vino in calice sig-
nificat spiritualem vniōnē x̄pi et fidelis ppli. que fit p̄tute isti-
us sacramenti. ¶ Sed nūquid sacerdos possit in quacūqz q̄n-
titate de ista materia p̄secrare. dicunt aliqui doctores qz non
sed solū q̄ntum sufficeret sibi et populo sibi commisso. Quo-
rum ratio est. qz cū istud sacramentū ordinet̄ ad vsūz fidelīz
d ij

Tracta. iiii. prime partis

sacerdos non potest consecrare plus nisi quantum sufficit vsui fidelium. Alij autem doctores dicunt qd non est determinata quantitas vltra quam sacerdos non posset consecrare de pane et vino. immo in quacunq; quantitate presentaretur sibi panis et vinum in tanta etiã quantitate posset cõsecrare de pane et vino. Cum em̃ in forma consecrationis ponatur istud p̃ nomen demonstratiuum hic vel hoc oportet qd materia cõsecranda obijciatur oculis sacerdotis. Cũ dicunt qd sacerdos existens in altari non posset consecrare totum panẽ qui est in platea vel totum vinum quod est in cellario. sed totum panẽ et totum vinum quod sibi offertur in quacunq; quantitate esset posset totum cõsecrare. Et ratio est. quia si prima opinio esset vera. sequeretur qd sacerdos existens in deserto nõ posset tot hostias consecrare quot posset existens in magna ciuitate. nec etiã sacerdos simplex tot quot posset sacerdos curatus. q̃ oĩa sunt absq; ratione dicta. Et respondent ad rationẽ alioꝝ et dicunt qd differentia est inter istud sacramentũ et alia sacramenta. nam essentia alioꝝ sacramentorum consistit in dispensatione et vsu materie. sicut essentia baptismi consistit in aspersione aque et prolatione forme. et ita est de alijs sacramentis. hęc essentia huius sacramenti. eucharistie consistit in consecratione materie et non in vsu eius. qd posito qd hostia consecrata nõ quõsumeret adhuc esset verum corpus. Et ideo licet sacerdos nõ debeat consecrare nisi tot hostias quot sibi et populo suo sunt necessarie. tñ si consecraret mille milia omnes essent consecrate. Solet autem ab aliquib; talis questio moueri circa istã materiam. Si essent tredecim hostie p̃secrãde et sacerdos nõ crederet esse nisi duodecim. nunquid omnes tredecim essent p̃secrate. Ad hoc respondet dominus Berengarius archiepiscopus cõpostellanus magister in theologia parisiensis in quodam quodlibeto suo et dicit qd aut iste sacerdos intendit cõsecrare omnes hostias que sunt ante se quotquot sunt. tñ non credit qd sunt nisi duodecim. et tunc dicit qd omnes sunt p̃secrate. Aut intendit precise consecrare duodecim et nõ plures. et nõ determinat que sunt ille duodecim. et tñ dicit qd nulla est cõsecrata. quia cum quolibet sit consecrabilis. ita qd non magis

De eucharistia

una q̄ alia. ⁊ sacerdos non determinat se magis ad istam q̄
ad aliam. ⁊ ergo qua rōne tu dicis. ista nō est p̄secrata ita ego
eadem rōne dico q̄ nec illa. ⁊ sic poterit de qualibz dici. qua
re neutra erit p̄secrata. **U**n̄ q̄n sacerdos habet p̄secrare p̄les
hostias. nō debet se determinate limitare ad certum numez
sed debet habere intentionem q̄ p̄secret quicquid est ante se
Et ista sufficiant de materia eucharistie.

De forma consecrationis eucharistie ⁊ sanguinis **C**hr̄isti.

Capitulum quartum.

Omnium sacramentoz forme p̄sistunt in verbis cer
tis ⁊ determinatis ⁊ ideo forma sacramēti eucharistie
in aliquibus verbis limitat̄ p̄sistit. **A**d sciendū autē
in quibz verbis p̄sistit forma istius sacramēti sciendū q̄ in
missa sunt quedā verba que sunt de solennitate tm̄. ⁊ quedam
que sunt de necessitate. **V**erba que sunt de solennitate sūt illa
que solū faciunt ad ornatū ⁊ ad quandā decorē misse sic sunt
pro se. ⁊ aliqui versus qui dicunt̄ infra gloria in excelsis deo ⁊
infra sc̄tus. ⁊ infra agnus dei. **E**t ista nihil faciūt ad essentiam
misse. immo credo q̄ q̄n debet esse sermo debent dimitti to
taliter melodie. vel ad minus abbreviari. quia plus proficit
sermo q̄ talia carmina. cum ista mulceant aures corporis. ⁊
sermo medice languoribz anime. **V**erba que sunt de necessi
tate sunt illa qui directe sunt de officio misse. **S**ciendū q̄ di
plex est necessitas. quedā est necessitas precepti ⁊ quedā est ne
cessitas sacramēti. **I**n missa ergo quedā sunt v̄ba de necessi
tate precepti. ⁊ quedam de necessitate sacramēti. **D**e necessi
tate precepti sunt omnia illa verba que a beato **P**etro aposto
lo ⁊ ab alijs summis pontificibus successoribus suis fuerūt
instituta dici in missa. **D**e necessitate vero sacramēti sunt il
la verba que christus in cena protulit q̄n sacramentum istud
instituit. **E**t est differētia inter ista verba. q̄ si aliquis dimit
teret ista verba que sunt tm̄ de necessitate precepti. ⁊ diceret
illa que sunt de necessitate sacramēti ⁊ haberet intentiōez conse
crandi p̄secraret vere tm̄ mortalissime peccaret. ⁊ ess̄ gravissi
me puniend⁹. si p̄o diceret oīa ista verba que sunt de necessi
tate precepti. ⁊ dimitteret illa que sunt de necessitate sacramē
ti

Tracta. iiii. prime partis

ti. q̄stuncunq; intenderet consecrare. nullo modo tamen cō-
secraret. Cum ergo s̄m p̄ h̄m forma sit que dat esse rei. & sine q̄
res esse non potest. manifestus est q̄ illa sola v̄ba que sunt de
necitate sacramenti sunt forma huius sacramenti. **I**sta aut̄ ver-
ba q̄stum ad formā consecrationis corporis sunt hec. **H**oc est
em̄ corpus meum. **S**ciendum aut̄ q̄ hec dictio em̄ nō est de
necitate sacramenti. q̄ posito q̄ aliquis sacerdos cū intenti-
one consecrandi proferat ista verba. hoc est corpus meū. & non
diceret em̄ vere consecraret. **U**trū aut̄ oporteat q̄ precedāt
aliqua alia v̄ba que sunt de integritate forme: **N**otādū est q̄
magister **J**ohes **S**cotus in. iij. suo dicit q̄ oīa ista v̄ba ab
illo qui pridie z̄c. inclusiue vsq; ad illū locū. s̄m modo exclusi-
ue sunt necessaria ad formā consecrationis corporis christi. & ratio
sua est. q̄ sacerdos consecrans pfert verba consecrationis in p̄-
sona christi. oportet ergo q̄ aliqua verba precedāt v̄ba consecra-
tionis per que demōstret q̄ sacerdos loquat̄ in p̄sona christi
ista aut̄ v̄ba sunt v̄ba illa qui pridie z̄c. de necessitate oportet
q̄ illa v̄ba precedāt. **E**t istud declarat ip̄e per tale exemplū
Si aliquis diceret. dico **J**esuz christū fuisse ministrū circū-
cisionis. dubiū esset utrū illud verbū fuisset dictū a b̄tō pau-
lo. sed si ip̄e diceret **P**aulus dicit. dico **J**esuz christū z̄c. tūc
esset cunctis audientib; certū q̄ istud verbū esset dictū a be-
ato **P**aulo. **S**ilr̄ in proposito vt denotet q̄ sacerdos dicit
ista verba. s. (hoc est em̄ corpus meū) in persona christi oportet
q̄ precedāt aliqua v̄ba p̄ que dat̄ intelligi q̄ christus dicit ista
v̄ba. hoc est em̄ corp⁹ meū. ista aut̄ v̄ba sunt illa qui pridie z̄c
Alij aut̄ doctores dicūt vt dictū est q̄ duplex est necessitas.
scz necitas p̄cepti & necessitas sacramenti. **D**icūt ergo q̄ de
necitate sacramenti sunt tm̄ ista quatuor verba. hoc est corp⁹
meū. q̄ cū istis quatuor v̄bis fieret consecratio si sacerdos dice-
ret ea cū intentiōe consecrandi: **A**lia aut̄ sunt de necessitate p̄cep-
ti. **E**t si quis omitteret scienter aliqd̄ eoz. peccaret mortaliter
tm̄ nihilomin⁹ consecraret. **E**t respondēt ad rationē s̄is q̄n̄ dic̄
q̄ sacerdos consecrans loquit̄ in persona christi. & ideo oportet
q̄ dicat aliqua v̄ba per que denotet q̄ loquat̄ in persona chri-
sti **D**ico q̄ istud de necessitate sacramenti nō requirit̄ sed suf

De eucharistia

ficit intentio sacerdotis intendentis loqui in persona christi
et propter ista verba. hoc est enim corpus meum. satis ostendit
quod sacerdos non in persona propria loquitur. quia nullus sacerdos
vult dicere quod sit corpus suum. proprium. sed loquitur in perso-
na christi cuius istud est corpus. dicendum ergo quod forma con-
secrationis corporis christi consistit precise in his verbis. hoc est
corpus meum. **De hoc autem quid demonstrat istud nomen demon-**
stratum hoc cum dicitur. hoc est corpus meum. est magna dubitatio. Ad
hoc autem dixerunt aliqui doctores quod istud nomen hoc demon-
strat corpus christi. Alii dixerunt quod demonstrat substantiam
panis. Sed istud salua reuerentia dicentium non est verum. et arguo
sic contra eos secundum sententiam omnium doctorum et secundum veritatem.
verba sacramentalia efficiunt illud quod significant. sed ver-
ba predicta. scilicet hoc est corpus meum. non efficiunt quod corpus christi
sit corpus christi. quia antequam ista verba proferrentur iam corpus christi
erat corpus christi. nec etiam efficiunt quod panis sit corpus christi.
quia ista est falsa. substantia panis est corpus christi. ergo istud nomen
hoc non demonstrat corpus christi. nec substantiam panis. **Et**
propter hoc dicitur alii quod istud nomen hoc nihil demonstrat. quia
ista verba dicuntur recitative a sacerdote. et ideo istud nomen
hoc non tenet demonstratiue sed materialiter tantum. Sed istud nihil
est dictum. quia non tollit difficultatem. quia licet ista verba dicantur modo
recitative a sacerdote consecrare. tamen christus consecrans in die ce-
ne non dixit ista verba recitative. et ideo quando dixit ista verba istud
nomen hoc aliquid demonstrabit. et sic remanet eadem difficul-
tas que prius. Et ideo dicunt alii quod istud nomen hoc
nihil demonstrat determinatum. sed demonstrat aliquid
indeterminatum. unde quando dicitur. hoc est corpus me-
um in persona christi oportet quod precedant aliqua verba
per que deum intelligi quod christus dixit hec verba: hoc est
corpus meum. et est sensus. hoc quod continetur sub illis specie-
bus quicquid sit istud est corpus meum. Et si obijciatur quod illud
quod continetur sub istis speciebus pro toto tempore quo dicuntur verba
est panis. quia corpus christi non incipit ibi esse nisi post pronuntiationem
verbum syllabe. s. um. ergo quando dicitur sic: hoc est corpus meum. sit sensus quod
illud quod continetur sub istis speciebus sit corpus christi. erit sensus quod panis
d iij

Tracta. iiii. prime partis

est corpus quod est falsus. Dicendū q̄ ista propositio hoc est
zē. sic z̄ quelibz alia donec tota proferat nō est p̄fecta. nec per-
fectū sensus generat in animo auditoris. z̄ ideo nō est iudicādū
de ē p̄tate quīqz sit tota plata. Cōstat at̄ fm̄ fidē q̄ istd̄ qd̄
tinet̄ sub istis speciebz post plationē vltimē syllabe est corp⁹
xpi. Et ideo vere dicit̄ q̄ istud p̄nomē hoc demōstrat illud
qd̄ p̄tinet̄ sub illis speciebz quodcūqz sit illud. Et ista suffici-
ant de forma consecrationis corporis Christi.

¶ De forma consecrationis sanguinis christi.

¶ Alia pars quarti capituli.

Quia forma p̄secrationis sanguinis xpi sciendū est
q̄ in quibz verbis p̄sistit forma p̄secratōis est duplex
opinio. Māscētis Thomas de aquino z̄ sui sequaces
dicūt q̄ forma p̄secratōis sanguinis p̄sistit in his v̄bis. Hic
est em̄ calix sanguinis mei noui z̄ eterni testamenti mysteri-
um. Ita q̄ omnia ista verba sunt de essentia forme. z̄ qui ali-
quod istoz̄ verborum dimitteret nihil faceret. Et ratio sua
est ista: quia de essentia z̄ integritate alicuius propositionis
sunt non solum subiectum z̄ predicatum. sed etiā ea que sunt
determinatōnes subiecti z̄ predicati. sed ista verba noui z̄ eter-
ni testamenti vsqz ad . peccatorum. sunt determinatōnes pre-
dicati. s. calix sanguinis mei quare omnia sunt de essentia z̄ in-
tegritate istius propositionis. Hic est calix zē. quare omnia
sunt de essentia forme. Magister autem Henricus de San-
dano z̄ sui sequaces dicunt q̄ in istis verbis tm̄. hic est calix
sanguinis mei. p̄sistit forma consecrationis sanguinis. z̄ tūc
istis verbis dictis statim est ibi sanguis xpi. Alia autēz ver-
ba que sequūtur. s. eterni z̄ noui testamēti zē. nō sunt fm̄ istos
de essentia forme. nec de necessitate sacramenti. sed solum de
necessitate precepti. Unde qui dimitteret aliquod istoz̄ ver-
borum noui z̄ eterni testamenti licet graviter peccaret tñ ve-
re consecraret. Et ratio istorum est ista. quia per formas sacra-
mentales non importatur de necessitate sacramenti nisi illud
quod efficiunt. sed essentia sanguinis xpi in isto sacramento
directe z̄ explicate signatur per ista verba. ergo precise consi-

De eucharistia

stis forma consecrationis sanguinis in his verbis. Que ista /
rum opinionum sit verior fateor me nescire. Primum tamen
reputo securiorē. et ad eam confirmandā adducit frater Bern.
de ganacho quondam certicus claromontensis et baccalari⁹
in theologia parisius in correctorio suo contra magistrū Hen
ricum talia duo signa. Primum est quod sacerdos in missa non
ostendit populo sanguinem christi ad adorandum quousque com
pleverit omnia verba predicta. scilicet hic est calix etc. usque in remissi
onem peccatorum. et statim his verbis dictis eleuat calicem
ostendens sanguinem christi populo ad adorandum in signum quod
tunc completa est consecratio sanguinis et ante non. Secun
dum signum est quod beatus Ambrosius qui est vnus de qua
tuor doctoribus principalibus ecclesie in missali suo scripsit
formas sacramentorum omnium litteris aureis. et in eodem
missali scripsit omnia verba predicta aureis litteris. ergo de
intentione beati Ambrosii fuit quod omnia verba predicta sunt
de forma consecrationis sanguinis christi. Iudicio etiam meo
paruo illud videtur esse de intentione illius decretalis. Luz
marthe. extra de cele. miss. Casus enim decretalis est iste. Qui
dam episcopus attendens et videns quod in nullo euangeliorū
inuenit quod aliquis euangelistarum posuerit ista verba. my
sterium fidei. mirabatur quis fuerit tante audacie quod fuit au
sus verbis sacramentalibus interponere ista verba. et super
hoc consulit dominum papam. Et constat quod intentio sua
erat quod istud esset de integritate forme. alias questio sua esset
nulla. quia eodem modo posset queri de quolibet verbo to
tius canonis. Et papa non reprehendit eum de questione il
la. immo commendat. Et ergo videtur quod omnia illa verba sunt
de integritate forme. Et qui quid sit de veritate istarū opi
nionum nescio. Consulo tamen cuilibet celebranti quod omnia ver
ba predicta dicat sub vnico contextu et cum actuali intentio
ne quantum poterit consecrandi. Sciendum autem quod per ista ver
ba istius forme tanguntur quatuor beneficia que recepimus a
passione christi. Cuius passionis istud sacramentum est reme
moratiuum. iuxta verbum apostoli Pauli. i. ad Cor. xi. dicentis. Duo
tenscūque manducabitis panem hunc et calicem bibetis mor

Tract. iiii. prime partis

tem domini annūciabitis zc. **¶** Primus effectus siue primū
beneficiū passionis christi est q̄ per ipsam sumus a potesta-
te demonis liberati. Et istud tangit in forma sacramenti cui
dicitur. **Hic est calix sanguinis mei.** Sicut em̄ olim filij isra-
hel fuerunt de potestate z seruitute Pharaonis per sangui-
nem agni pascalis liberati. sic populus fidelis est a potestate
demonis liberatus per sanguinē christi. s̄m q̄ confitetur b̄tus
Johes in Apoc. ca. v. de christo. Redemisti nos deo in san-
guine tuo. **¶** Secundus effectus siue sc̄dm beneficiū qd̄ rece-
pimus a christi passione est q̄ p̄ ip̄as sumus celest̄ glorie he-
redes effecti. Et istud tangit in forma ista cū d̄r. noui z eterni
testamēti. Sicut em̄ pater cōdens testamētū filios heredes in-
stituit. sic christus nouū testamētū ordinans fideles institu-
it heredes glorie paradisi. Et istud testamētū fuit in sua passi-
one confirmatū. qz testamētū morte testatoris confirmat̄ ut dicit
ap̄ls ad **Heb. ix.** Et hoc est qd̄ dicit idē in eadē epla dicens de
christo. Noui testamēti mediator est ut morte intercedēte re-
promissionē accipiant qui vocati sunt eterne hereditatis.
¶ Sciendū autē q̄ lex euangelica dicit nouū z eternū testamen-
tū ad differentiā legis Moysayce que fuit testamētū vetus
z transitoriū. Et dicit nouū. qz noua promittit. s̄. bona celestia
que nunq̄ legunt̄ p̄missa in veteri testamento. s̄. soluz bona
tpalia. z ideo qz bona tpalia transitoria sunt. ideo testamētū
vetus transitoriū fuit. s̄. qz bona celestia eterna sunt. ideo te-
stamētū nouū vocatur eternum. Dicit̄ etiam nouum. qz no-
uo modo fuit institutū. s̄. a sanguine christi. lex em̄ Moysayca
fuit instituta cū sanguine animaliz. s̄m q̄ legit̄ z recitat apo-
stolus in epistola ad **Heb. ix. ca.** dicens. q̄ postq̄ Moyses
scripsit legem in libro z legerat eorā omni populo aspersit
brum z populum sanguine vitulorum z hircorum dicens. hic
est sanguis testamēti. Sed lex euangelica fuit instituta me-
diante sanguine christi. s̄m q̄ dicit ip̄emet christus. **Lu. xii.**
dicens. **Hic est calix noui testamēti in sanguine mea.** Et istā
rationem tangit apostolus **Heb. ix.** Non enim per sangui-
nem hircorum aut vitulorum. sed per propriū sanguinem
introuit̄ semel in sancta eterna redemptione inuenta. z ideo

De eucharistia

novi testamenti mediator est. **T**ercius effectus siue terci-
um beneficium quod per passionem christi recepimus est q
per ipam sumus de fide catholica informati. et istud tangitur
in forma istius sacramenti. cum dicitur. mysterium fidei. **S**i-
cut enim dicit **Ambro.** in lib. qui vocatur exameron: Sanguis
extractus de sub ala dextra columbe valet ad illuminandum
oculos corporales. ita sanguis christi qui exiit de latere eius
dextro pendens in cruce valet ad illuminandum oculos spi-
rituales anime ad credendum ea que sunt fidei. **E**t in huius si-
guram veluti templi quod occultabat ea que erant intra sancta-
sanctorum fuit in passione christi scissum. in signum quod ea que
erant occultata et velata sub ymbra legis et prophetarum fue-
runt manifestata et referata. **Q**uartus effectus siue quartum
beneficium quod per passionem christi recepimus est quod per ipam
sumus a peccatis mundati. et hoc tangitur in forma ista cum dicitur.
in remissione peccatorum. **E**t de hoc loquitur beatus **Johes**
in **Apo.** i. dicens. Dilexit nos et lauit nos a peccatis nostris
in sanguine suo. **E**t his patet quod forma consecrationis corporis
christi consistit precise in his verbis. **Hoc est enim corpus meum.**
Matth. xxvi. **Mar.** xiiii. **Joh.** xix. **Luc.** xxii. et i. ad **Cor.** xi.
Forma autem consecrationis sanguinis consistit in his verbis. **Hic**
est calix sanguinis mei etc. usque ibi. in remissione peccatorum.
Universis omnino verba canonis debeant dici cum magna at-
tentione et deuotione et mentis recollectione. **I**sta tamen verba
specialiter cum summa deuotione et actuali intentione quantum possi-
bile est debent dici. **E**t si aliquis querat vel dubitet quare in
forma consecrationis sanguinis non dicitur. hic est sanguis
meus. sicut in consecratione corporis dicitur. hoc est corpus
meum. potest dici quod causa huius est ista. **Hoc enim sacramen-**
tum ordinatur ad usum fidelium. qui usus est spiritualis et sa-
cramentalis manducatio quantum ad corpus. et spiritualis et sa-
cramentalis potus quantum ad sanguinem. Et quod homines ma-
gis abhorrent bibere sanguinem quam comedere carnes. ideo ad
remouendum horrorem non dicitur in forma consecrationis
sanguinis. Hic est sanguis meus. sicut dicitur in forma consecra-
tionis corporis christi. hoc est corpus meum. sed dicitur. hic est calix sangui-

Tract. iiii. prime partis

nis mei. Et est ibi quedam figura quam grammatici vocant metonymiam. s. quando ponitur continens pro contento sicut quando dicitur. bibatis istud vas vini. quia non est sensus q homo bibat vas. sed q bibat vinum quod continet in vase. Similiter quando dicitur Hic est calix sanguinis mei non est sensus q virtute verborum sit ibi calix. qz antea erat ibi. sed q ibi sit sanguis christi. Si aliquis dubitaret quare in forma consecrationis corporis christi non dicit. hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. sicut dicitur in forma consecrationis sanguinis. qui pro vobis effundetur. cum ita bene fuerit corpus pro vobis traditum sicut sanguis effusus. Ad hoc dicendum est q istud sacramentum est rememorationem passionis et mortis christi. Ita dicit apostolus Paulus. i. ad Cor. xi. Quotiescunq manducabitis panem hunc et calicem bibetis mortem domini annunciabitis donec veniat. dies. s. iudicij. Christus etiam instituens hoc sacramentum dixit Lu. xxij. Hoc facite quotiescunq sumitis in mea commemoratione. hoc est in memoria mee passionis. Passio autem et mors christi melius representatur per effusionem sanguinis qz per traditionem sui corporis. ideo dicitur in forma consecrationis sanguinis qui pro vobis effundetur. et non dicitur in consecratione corporis quod pro vobis tradetur. Notandum etiam q lex virtute verborum forme consecrationis corporis sibi specie panis sit tantum corpus christi ex virtute forme verborum consecrationis sanguinis sibi specie vini sit tantum sanguis christi. tamen ex quadam naturali et communitaria sub utraque specie est totus christus verus deus verus homo. ita dicitur in prosa de corpore christi ubi dicitur. Caro cibi sanguis potus. manet christus tamen totus sub utraque specie.

De loco in quo debet missa celebrari. Cap. v.

U Estatur omnium philosophorum sententia q mirabilis est influentia loci proprii. Et reuera est mirabilis instantum q rem mutat et alterat a sua natura. sicut narrat Aristoteles. in li. de plantis. de pomis perficis dicitur a psia ubi primitus inuenta fuerunt. Nam illa que nascuntur ibi prompta interficiunt. ea autem que nascuntur hic sunt ad comedendum suavia et iocunda. Ex quo patet manifeste quantum facit locus ad mutationes et res

De eucharistia

Et propter hoc fuit preceptum filiis israel in li. Deutero. xij. ca. q. non offerrent sacrificium nisi in loco quem dominus elegerit. Si enim sacrificium israeliticum quod de carnibus hircorum vitulorum et agnorum fiebat offerri non debebat nisi in loco sancto et mundo. Quod magis sacrificium catholicum in quo Christus verus deus et verus homo offert non debet offerri nisi in loco sancto et mundo. Quis locus in quo regulariter debet missa celebrari est ecclesia. Et ita dicit Augustinus. Extra ecclesiam non est locus veri sacrificij. Et dico regulariter. quod in aliquibus casibus potest missa celebrari extra ecclesiam. Notandum autem quod ecclesia quod nunc potest duobus modis considerari et accipi. Quia uno modo ecclesia idem est quod congregatio fidelium. qui congregantur fide et charitate. et ita accipit Augustinus. ecclesiam quam dicit quod extra ecclesiam. id est extra fidem ecclesie non est locus veri sacrificij. Alio modo ecclesia idem est quod ista domus materialis in qua dicitur hoc et misse. et extra ecclesiam sic dictam potest in aliquibus casibus missa celebrari. sicut in honesto exercitu. vel quando ad aliquam festivitatem vel ad devotionem alicuius sancti. vel obsequium alicuius defuncti vel ad aliquam missam novam. vel ad aliquod aliud tale convenit multitudo magna populi. et ecclesia est parva. ita quod non potest ibi recipi populus. potest in cimiterio vel in aliqua alia platea honesta et munda erigi altare et debet ita decenter aprari ne pulvis vel status venti vel aliquid aliud tale possit ibi aliquod offendiculum inferre. De licentia etiam dyocesanum potest propter aliquam necessitatem missa celebrari in domo alicuius in aliqua camera apta ad hoc ita tamen quod semper celebretur super altare portabile quod ponatur super aliquam tabulam lapideam alicui stipiti annexam benedictam ab episcopo. Et ista tabula debet esse integra. que si esset fracta non deberet ibi missa celebrari. nec etiam si esset a stipite amota. immo peccaret qui ibi celebraret. Ista etiam tabula debet esse lapidea et non de aliqua alia materia. Et huius ratio est una. quod Christus qui ibi immolatus vocatur petra. Quis dicit apostolus. i. Cor. i. Petra autem erat Christus. Alia causa est. quod sepulchrum Christi quod representat altare fuit excisum de petra. ut dicitur in Marco. Et propter istam eandem rationem corporalia debent esse li-

Tract. iiii. prime partis

nea. et non de aliqua alia materia. quia xps in monumento fuit involutus in sudone munda. in lino candidissimo: Et corporalia significant illa lintheamina in quibus xps fuit mortuus involutus. Calix etiam non debet esse de vitro. quod de facili posset frangi nec de ligno. quia lignum est porosum. et in poris posset sanguis subintrare: Nec de calibe. nec de cupro nec auricalco. quia inducunt fastidium et nauseam. et esset periculum de vomitu. **N**on autem fieri de argento et auro vel stanno. **S**ciendum autem quod quando altare est totum benedictum non oportet quod sit ibi tabula alia. **N**otandum etiam quod altare siue sit in ecclesia siue extra ecclesiam semper debet erigi versus orientem. ita quod ille qui dicit missam habeat faciem ad orientem. **E**t ratio est una. quia xps vocatur oriens. **L**u. primo: **V**isitavit nos oriens ex alto. **E**t de xpo cantat ecclesia. **O**riens splendor lucis eterne. **A**lia causa est. quia sicut quod dicunt philosophi. pars orientalis est dextera pars celi: **S**ecundum autem quod dicitur in **D**istinctio. xxv. ca. **S**tatuat bonos a dextris. **U**t ergo in iudicio mereamur poni a dextris debemus orare versus orientem. **E**t quia principalior omnium orationum est missa. ideo qui dicit missam debet habere faciem versus orientem. **N**on autem ecclesia in qua dicitur missa sit consecrata vel non nihil faciat ad missam. licet quantum ad sollemnitatem missae semper si possibile sit debeat dici in ecclesia consecrata. cum sit multum honorificum et utile ecclesiam esse consecratam. quia quando aliquis causa orationis intrat ecclesiam consecratam peccata venialia sibi remittuntur. **S**ciendum autem quod in navium quibus debet celebrari missa propter periculum effusionis sanguinis **I**n ecclesia etiam sanguinis vel seminis effusione polluta non debet missa celebrari. **E**t si aliquis ibi celebraret graviter peccaret. **N**on tamen ex hoc efficeretur irregularis si fuerit declaratus per dominum **B**onifacium octavum. extra de sen. ex. ca. is. qui. li. vi. **S**i etiam ecclesia esset predicto modo polluta non posset in cimiterio sibi contiguo celebrari. quod quia ecclesia est polluta similiter cimiterium sibi contiguum pollutum reputatur. non tamen converso. id est si cimiterium sit pollutum quod ecclesia sibi contigua sit polluta. cum principale trahat annexum. et non annexum principale ut habet extra

De eucharistia

de con. cc. vel alta. si ecclesia. li. vi. Unde in cimiterio conti-
guo & annexo ecclesie pollute non debet aliquis celebrare nec
etiam debet ibi aliquis sepeliri. Secus esset si cimiterium non
esset contiguum ecclesie. qz posito qz ecclesia esset polluta ci-
miterium non contiguum ipsi ecclesie non esset pollutum. vt pa-
teret in ca. preallegato. Tempore etiam interdicti non debz di-
ci alta voce nec ianuis apertis missa. nec etiam alie hore in ec-
clesia nisi quatuor festiuitatibus. s. in die natalis domini. in
die resurrectionis domini. in die penthecostes. in die assum-
ptionis bte Marie. Ne aut ecclesie defraudent officijs debi-
tis. & ne diuinum officium negligatur. & ne fidelium deuotio
minuatur. & ne infidelium in deuotio augeatur. tempore cuius
cumq; interdicti ianuis clausis excommunicatis & interdictis
expulsis. campanis etiam non pulsatis debet missa & totus re-
liquum officium diuinum tam diurnum qm nocturnum dici
submissa voce in ecclesia. ita qz non possit audiri ab alijs qui
sunt extra. Omnia ista habentur extra de sen. ex. & interdict.
in ca. alma mater. li. vi. Et qui contrarium fecerit est irregula-
ris & ineligibleis. nec etiam ipse potest eligere. nec potest ab-
soluti nisi in articulo mortis tantum nisi per sedem apostolicam
vt habetur de sen. ex. ca. is qui. li. vi. Aliquo etiam excomuni-
nicato presente nullus debet celebrare in ecclesia aut alibi. ali-
oquin peccaret mortaliter. & ultra hoc esset suspensus ab in-
gressu ecclesie. nec posset absolui nisi ab illo qui tulit sententi-
am excommunicationis. vt habet extra de priuil. c. epoz. li. vi.
Et istud non debet contemni. qz si suspensus celebraret esset
irregularis. vt habet expresse extra de sen. ex. si cui. li. vi.

U Duo tempore debet missa celebrari. Cap. vi.
Dicit Salomon. Omnia tempus habent. & hoc
rationabiliter. res em penes varietatem tempoz ma-
ximam acquirunt immutationes. Ad euidentissimè po-
test apparere in lactuca. que cum tempore sue iuuentutis frigi-
de & humide sit nature feruor qz sanguinis & colere extinctiua
ex quo frondescat humorem & uertit in calidum & siccu & ama-
ru qd obest colericis & supcalidatis. Et qd liqdo apparet qtuor
res penes mutatione temporu mutant & alterant. Qued satis

Tract. iiii. prime partis

pulcre fuit figuratum **Exo. xvi. ca.** vbi legitur qd manna col-
lectum tempore debito erat habens omne delectamentum et
omnem saporem suauitatis. **Qu** autem colligebatur tpe non
debito. s. die sabbati pputrebat. et vermibus scatebat. **Et** istud
manna erat figura corporis christi. sicut dicitur in historia de
corpore christi. vbi dicitur. **H**uius sacramenti figura precessit
qm dominus pluit manna patribus in deserto. **S**i ergo illud
manna non debebat colligi nisi in tempore debito. ita istud sa-
cratissimum sacrificium non debet offerri nisi in tempore debi-
to et statuto. **S**ciendum ergo qd missa debet celebrari de die
et non de nocte nisi in festo natiuitatis domini. in qua missa ce-
lebratur in media nocte. qd illa hora fuit natus christus. de hoc
tamen magis dicitur infra. **A**ntiquitus etiam in vigilia resurrectionis
dicebatur missa de nocte. **U**n in oratione missae ad hoc dicitur
Deus qui hanc sacratissimam noctem re. **R**atio quare missa
celebratur de die et non de nocte una est. qd in missa rememoratur
passio christi que fuit facta de die et non de nocte. **A**lia ratio est
qd per noctem figuratur status peccati. per diem status gra-
tie vt dicitur glo. super istud verbum apoli ad **Ro. xiiij.** **A**biicia-
mus opera tenebrarum. i. peccata. et induamur arma lucis. i. vir-
tutes que sunt arma gratie. **A**d significandum ergo qd ille qui
dicit missam debet esse in statu gratie et sine peccato. ideo di-
citur missa de die et non de nocte. **Q**ua autem hora debet dici
missa notandum qd tres sunt hore principales quibus debet di-
ci missa. s. tertia. sexta. nona. **E**t magis in his tribus horis qm
in alijs debet dici missa. **R**atio est. qd vt emm frequenter dicitur
est missa dicitur in memoriam passionis christi. christus in istis
tribus horis fuit crucifixus et passus. hora tertia fuit crucifixus ling-
uis iudeorum et sententia **P**ylati. qd hora tertia clamabant iu-
dei. crucifige eum. et in illa hora **P**ylatus adiudicauit satisfie-
ri petitioni eorum. **H**ora sexta fuit eleuatus a cruce. **U**n dicitur **Ma-**
rci. xv. **E**rat autem hora quasi sexta et crucifixerunt eum. **H**ora autem
nona emisit spiritum. **U**n dicitur in **Matth. xxvij.** **E**t circa horam
nonam exclamauit voce magna. et sequitur. et emisit spiritum. **E**t istud
intelligo de missa que dicitur solemniter in ecclesia. qd missae pe-
culiaries possunt dici a puncto aurore vsq ad sextam. et in diebo

De eucharistia

ieiuniorum vsq; ad nonam. Post nonam autem non debz celebrari missa nisi forsan in diebus ieiuniorum z ratione ordinum. Incidentaliter aut norandū est q nō solū missa. verū etiam alie hore canonice dicunt in memoriā passionis christi. **D**aturine em̄ dicunt in memoriā q christus hora matutinali fuit captus z vinctus fuit duct⁹ ad Annam principē sacerdotū vbi fuit multipliciter delusus. Et debet dici matutine media nocte. iuxta verbū ps. cvij. **M**edia nocte surgebas ad p̄fitendū tibi. zc. **P**rima dicit in memoriā q christus illa hora in domo **L**aypbe ligatus ad columnā fuit durissime et grauissime flagellatus. ita q fm̄ qd̄ predixerat **I**saias p̄pha a planta pedis vsq; ad p̄ticē nō erat sanitas in eo. **T**ercia aut dicit in memoriā q illa hora christus fuit duct⁹ ad **P**ilatū. z crucifixus fuit linguis iudeoz clamantiū z dicentiū. **T**olle tolle crucifige eū. Et fuit illud impletū ps. xxi. **A**peruerūt super me os suū sicut leo rapiēs z rugiēs **S**exta dicit in memoriā q in illa hora christus expoliatus z illusus z a militib; fuit clauatus in cruce. z tūc fuit impletū illud ps. xxi. **F**oderūt manus meas z pedes meos. **N**ona dicit in memoriā q in illa hora christus felle z aceto potatus expirauit dicens. **P**ater in manus tuas p̄mendo spiritū meū. z fuit impletū illud ps. lxxvij. **D**ederūt in escā meā fel. z in siti mea potauerūt me aceto. **V**espere aut dicunt in memoriā q in illa hora christus fuit datus a **P**ilato nobili decurioni **J**oseph. z per eū fuit de cruce depositus. **C**ompletoriū dicit in memoriā q christus illa hora a matre sua tristissima z alijs sanctis mulieribus lamētatus z aromatib; p̄ditus fuit posit⁹ in sepulcro. Et sic bonū esset z congruū vt quelibet septē horaz diceret in hora determinata. **I**uxta illud ps. cxvij. **S**ep̄ies in die laudem dixi tibi. **V**ez qz p̄pter rei familiaris occupatiōez. vel p̄pter humanā fragilitatē nequit istud seruari. seruet tñ illud quod ordinatū est extra de cele. miss. ca. presbiter. vbi dicit sic **P**resbiter matutinali officio expleto. s. media nocte mane pensus sue seruitutis. vicz primā. terciā. sextā. nonā. vesp̄amq; p̄soluat. Ita tñ vt horis p̄petentib; iuxta possibilitatē aut a se aut a scolari; publice p̄pleant. **D**einde pact⁹ horis vsitat⁹ insir

Questio
Quare matutine dicit

Tracta. iiii. prime partis

mis si voluerit exeat ad opus rurale ieiunus. Et dicant omnes iste hore per modum qui precipit extra co. ti. c. dolentes vbi precipit q̄ officii diuinum tam diurnuū q̄ nocturnuū dicat studiose pariter et deuote. et qui sciēter transgredit̄ istū modū atq; mandatū sciat se mortaliter peccare vtpote qz est trasgressor precepti ecclesie. Notandū aut̄ qz nullus dicat missam quousq; dixerit matutinū. s; congruū esset et necariū qz p̄ia dicat ante missam. *Notandū qz sacerdos nō debz dicere seu facere officii pro voluntate sua. sed de t̄p̄e vel de sc̄tis de quibus agit in illa terra.*

Quotiens debet in die missa celebrari. *Ca. vii.*
Ex quo dictū est qz missa debet celebrari de die. restat dicere quotiens debet in die dici missa. Et est sciēdū qz s̄m qd̄ dicit̄ extra de cele. miss. ca. consuluisti: nullus debet dicere missam nisi semel in die. Valde em̄ felix est q̄ digne celebrat vnā. Excipit̄ dies natiuitatis domini qua die celebrant̄ tres. ita qz vnus sacerdos potest illa die celebrare tres missas. vt habet̄ de con. di. i. ca. xvi. nocte sancta. Et rō quare dicunt̄ illa die tres. *Una est p̄p̄t̄ mysteriū. qm̄ per istas tres representant̄ tres status. s. an̄ legē. sub lege. et status gratie. Illa missa que cantat̄ in media nocte representat̄ statū qui fuit an̄ legē. qm̄ totus mundus erat in tenebris. vñ in missa illa cantat̄ illa prophetia. Isa. ix. Populus gentiū qui ambulabat in tenebris vidit lucē magnā. Secunda missa que cantat̄ in auroza significat̄ statū qui fuit sub lege. in quo statu inceperūt christū scire p̄p̄t̄ dicta legis p̄phetaz. sed nō habebant perfectā noticiā de eo. Et ideo cantat̄ in auroza. qm̄ incipit apparere lux diei sed nō clare. vñ in illa missa cantat̄. Lux fulgebit. Tercia missa dicit̄ in clara die. et significat̄ statū gratie in quo sumus. Et dicit̄ officii. Puer natus est nobis. Alia cā est ad representandū tres natiuitates christi. Nam prima dicit̄ ad representandū natiuitatē eternā qua nascit̄ ex deo patre vñ dicit̄ in introitu. Dñs dixit̄ ad me filius meus es tu. Et dicit̄ illa missa de nocte qm̄ est tēpus obscurū ad designandum qz illa natiuitas est nobis occulta. Secūda dicit̄ ad represen-*

De eucharistia

taindum natiuitatem spiritualem qua nascitur christus in a-
 nimabus iustorum per gratiam. vñ cantat in illa missa. *Lux*
fulgebit super nos. lux fulget. s. gratia dei. Tercia represen-
 tar natiuitate temporale qua natus est ex *Maria* virgine pla-
 luce nostra. vñ cantat. *Puer natus est nobis.* Veruntāsi cō-
 siderant euangelia que dicunt in missis istis. *Prima* missa rep-
 sentat natiuitate palem qua christus natus est fm carnez ex
Maria virgine. vñ illud euāgelij qđ legi in illa missa. s. *Ex*
ijt edictū zc. totū loquit de ista natiuitate vt patz intueti. *Se-*
cunda repntat natiuitate spirituale. tunc em legi illud euan-
 gelij. *Pastores* loquebant qđ totū potest intelligi de ista spi-
 rituali natiuitate zc. Tercia repntat natiuitate eternā qua na-
 scit ex patre. vñ tunc dicit illud euāgelij. *In principio* erat
 verbu. qđ totū loquitur de natiuitate filij dei. ¶ *Notandum*
 etiā qđ in die parasceue nō debet dici missa. Et rō est. qđ istud
 sacramentū est figura passionis christi. que tali die fuit facta
 z veniente veritate. s. passione pro illa die debet cessare figu-
 ra. Alijs aut diebus non debet dicere sacerdos nisi vnā mis-
 sam nisi in casu necessitatis in quo potest celebrare duas tm̄.
Et vñ casus est si aliquis morit z sacerdos celebravit missā
 de die potest dicere pro defunctis. s. de requiem. dum mō ad-
 huc sit ieiunus z non sit aliūs sacerdos qui celebret. Alius ca-
 sus est. si sit aliquis in periculo mortis. z petat corpus christi
 sibi dari. z sacerdos non habeat hostiaz consecratā potest ite-
 rum celebrare. dum mō vt predicti sit ieiunus. z nō sit ali⁹ qui
 sit etiam paratus celebrare. quod sp est intelligendū. Ali⁹ ca-
 sus est propter necessitatem nuptiarum. qñ. s. tempus nupti-
 arum transit. Si dicta missa superueniant aliqui qui habeāt
 contrahere potest iterum sacerdos celebrare dummodo sit si-
 cut supra dixi. Alius casus est propter necessitatez peregrino-
 rum. qñ. s. superueniunt peregrini dicta missa. Et istū casum
 ponit *Ray.* in summa sua. Sed salua eius reuerentia istud vi-
 detur expresse contra ea. Referente: extra. de. cele. miss. Ca-
 sus em illius capituli est qđ archiepiscopus *Sepontinus* in
 die cene domini de antiqua consuetudine tenetur consecrare
 crisma in ecclesia *Sepontina.* z idem archiepiscopus eadem

Tracta. iiii. prime partis

die ascendit de mane de consuetudine ad gargamenam eccle-
siam vt recipiat ibi peregrinos illius loci. z ibi a clero z po-
pulo celebrare compellitur. **U**n̄ super hoc implorauit cōsili-
um pape. **E**t papa respondit q̄ in ecclesia sep̄orina in qua te-
net crisma p̄secrare t̄m̄modo debeat celebrare. **E**t quo mani-
feste apparet q̄ rōne peregrinoz nō debet p̄stitutio de vnica
missa in die celebranda trāsgredi. **U**n̄ saluo meliori iudicio
maḡ approbo istā p̄suetudinē que seruatur in aliquibz ecclesijs
gallicanis. q̄n̄. s. dicta missa veniūt aliqui peregrini ad aliquā
ecclesiaz si nō sit ibi aliquis sacerdos parat⁹ celebrare. sacer-
dos induit se sicut si debet dicere missas z dicit eis missas de
beata p̄gine **M**aria. vel de sp̄s̄ctō. vel de trinitate v̄l de il-
lo sc̄tō pro quo fit peregrinatio. nō t̄m̄ dicit canonē nec p̄secrat
sed oñdit eis reliquias aliquas loco elevationis corpis chri-
sti. **E**t ista missa vocat̄ missa sicca. **E**n̄ si alibi seruatur cōsuetu-
do alia iuxta opinionē **R**aymundi nō p̄demno eā. **A**lius ca-
sus est prop̄ necessitatē honestat̄ v̄l vtilitat̄. v̄l si dicta missa
superueniat aliqua p̄sona magna que velit audire missas p̄t-
sacerdos itez celebrare dūmodo sit vt supra dixi. **I**stū casum
ponit glo. sup̄ ca. p̄sulisti. in ti. de cele. miss. **D**e ista necitatē
nescio quid dicā. q̄ nō video tantā necitatē q̄ prop̄ hoc de-
beat trāsgredi manifestū mandatū de vnica missa celebra-
nda. p̄sertim cū magne persone nō multū tēporibz nostris ita
afficiant̄ ad missas. z illi qui afficiunt̄ ducunt̄ secuz sacerdo-
tes. **A**lius casus est prop̄ necitatē debiti. sicut q̄n̄ sunt due ec-
clesie annexe z quelibz est curata. i. habet curā animaz. z ha-
bent redditus ita tenues q̄ nō sufficerent duobus sacerdo-
tibz. sed vnus solus sacerdos habet curā v̄triusq̄. **I**n isto ca-
su sacerdos potest in vna die in qualibet ecclesia celebrare in il-
lis diebz in quibz tenet̄ populo suo ad dicendū missas. vel ad
ministrandū sacramentū. vel officia alia que requirūt missas
Et iste casus in multis locis p̄tingit z seruatur in partibz tholo-
sanis. z etiā in cert̄ partibz alamanie. **E**t credo q̄ in iure non
inuenit̄ preceptū expressum de vnica missa tantū celebranda
cū in omnibz capitulis in quibz fit mentio de ista materia po-
nat̄ istud verbū sufficit. qd̄ verbū nō importat v̄n̄ coactiuaz

De eucharistia

Consuetudo tamen ecclesie que preeminet cuiusque auctori-
tati habet et tenet hoc et ideo nullus debet facere contra eam
et si facit peccat et puniri debet. In quocumque autem casu qua-
do sacerdos plures celebrat missas in prima sumere non debet
nec vinum nec aquam post summptionem sanguinis. sed solum lauare
os et cauere sibi ne aliquid deglutiat. quia sacramenta a ieiuno
sunt recipienda. et in qualibet missa corpus et sanguinem christi
recipiat. Et in ultima missa post summptionem sanguinis chri-
sti recipiat ablutionem que communiter recipit et non in alijs. ut di-
xi. habent ista extra de cele. miss. ca. ex parte. et de con. di. v. ut
ieiuni. et vij. q. i. nihil.

De vestibus quibus sacerdos induit in missa. La. viij.

Omnino tempore vestimenta tua sint candida. verbum
est sapientis. Quantū faciat debitus usus vestimento-
rum ad debitam administrationem officij quod quisque exer-
cet satis ostendit experientia medicorum. **C**ōpertū est enim colli-
riū quod est salubritatis dolorum oculorum mitigatum tritū ab apo-
thecario induto veste qua die precedenti indutus triuerat vi-
ride eris immixtum oculis patientem cruciabat. Si ergo vestis
indebita nocet in perfectione colliri. quātomagis nocet in per-
fectione corporis christi. **U**n figuratiue fuit preceptum legislato-
ri Moysi in Exo. xxxviij. Facies vestes sanctas Aaron in qui-
bus sanctificatus ministrat tibi. **U**n sciendū quod omnes vestes
quas induit sacerdos in missa debent esse sanctificate et benedi-
cte ab episcopo. **N**otandū ergo quod illa vestis qua induit primo. scilicet il-
la camisia parua vel suppellicium non est de essentia missae in sim-
plici sacerdote. sed solum de bene esse. **E**t dico de simplici sacer-
dote propter episcopos et canonicos regulares et capellanos domini pape
quorum talis vestis est habitus honoris. **S**ciendū autem quod pro-
tata illa veste seu camisia de qua dictum est vel loco eius pro-
tato suppellicio septem sunt vestes quibus induit sacerdos in missa
scilicet illa camisia vel loco eius suppellicium. amictum. alba. cingulum
manipulus. stola. casula. **E**t iste septem vestes significat septem
dona spiritus sancti. quibus debet esse sacerdos perfectus. **U**n Lu. xxiij.
Induamini virtute. scilicet spiritus sancti ex alto. **V**el significat quod debet
esse sacerdos contra septem peccata mortalia munitus et armatus. **U**n

Tract. iiii. prime partis

apostolus ad **Eph. vi.** **I**nduite vos armatura dei vt possit stare aduersus insidias dyaboli. **U**el significans septem virtutes. s. tres theologicales z quatuor cardinales quibus debet esse adornatus sacerdos. vñ apl's ad **Ro. xiiij.** **I**nduamur arma lucis. glo. arma virtutum. qz nō est licitū indutum sacco. i. peccato. aulā regis. i. christi (qui est rex regū) intrare. vt dicit in li. **Hester. iij.** **U**el significant qz sacerdos debet esse septem operibus misericordie deditus. vñ apostolus. **I**nduamini dominū nostrū iesum christū. cuius sapiētie nō est numerus. vt dicit in ps. **U**el significant qz septē petitiones orōnis dominice exaudiunt in missa. **I**n signū cuius legit in li. **Hester. q.** **H**ester induta vestibus regis fuit exaudita ab **A**ssuero rege. **U**el significant qz sacerdos digne cū istis septē vestibus celebrās habebit septē dotes in paradiso. quatuor. s. ex parte corpis. z tres ex pte anime. **I**n cuius signū legit in **Gen. xxvij. q.** **J**acob induit vestibū **E**sau valde bonis habuit benedictionē patris. **U**el significat qz p̄ iesus toto tpe quo mundus durabit. qd̄ tēpus septē dieb; voluit erit nobiscū p̄ns in isto sacramento vsq; ad cōsummatōez seclī. **E**t ista p̄misit ip̄e qui nō mentit̄ dicēs. **E**cce ego vobiscū sum vsq; ad cōsummatōez seclī. **E**t vt specialius de vnaquaq; veste dicat **S**ciēdū qz illa camisia v̄l suppellicū significat qz sacerdos debet habere mundiciā vite. **E**t etiā illa camisia de lino albo z mūdo. z p̄ hoc dicit sacerdos. **L**auabo inter innocentes manū meas z circūdabo altare tuū dñe. **A**mictū qd̄ ponit super caput fecit eleuatiōez mentis ad deū quā sacerdos debet habere p̄re alijs. manū qñ dicit missas. vñ dicit ip̄e. **S**ursum corda. i. corda sint eleuata sursus ad deū. **A**lba que est lōga fit p̄seuerantiā in bono quā debet habere sacerdos. qz qui p̄seuerauerit vsq; in finē hic saluus erit. **L**ingulum. i. zona quod p̄hibet vestes ne fluant per terrā fit timorē qui p̄hibet ne aīe fluant per pctm̄. qz dicit sapiens. **Q**ui timēt dñm p̄perabunt corda sua z in spectu illius sc̄tificabūt aīas suas. **M**anipulus fit fructū bonoz opm̄ quē boni sacerdotes reportabunt in paradiso. vñ de eis dicit ps̄. **cxxv.** **V**enientes autē venient cū exultatione portantes manipulos suos. **S**cola fecit

De eucharistia

mortificationem carnis vnde ponitur ad modum crucis ad designandum q̄ sacerdos debet portare crucem penitentie i corde z i corpore suo. Et ita dicit ap̄ls. Mortificatōez ihu christi in corpore vestro circumferentes. Casula que cooperit omnes alias vestes z preeminet omnibz alijs sc̄ caritatem que preeminet omnibz virtutibz que operit multitudinem peccatorz. In caritate ergo radicati z fundati iuste viuam⁹. vt dicit apostolus. Multe alie adaptationes possent adduci. sed ille quo ad nunc sufficiant.

Quibus debet dari sacramentū eucharistie Cap. ix.
Noniam non est bonum sumere panem filioz z mittere canibus ad manducandū. z margarite non sunt porcis dande. Cū in isto sacramento sacratissimo cōtinetur panis viuus qui de celo descendit. christus. s. ver⁹ deus z verus homo. qui est nobilissima margarita. quam cū inuenerit homo abscondit z pre gaudio illius vadit z vendit vniuersa que habet z emit eam. Ideo istud sacramentum nō est dandum canibus vel porcis. i. peccatoribus crudelibus et immundis. Ad videndum ergo quibus debet dari istud sacramentum. videndū est primo de modo manducandi istud sacramentum. Sciendū ergo q̄ istud sacramentū potest sumi corporaliter tm̄. z spiritualiter tm̄. z sacramentaliter z corporaliter insimul. et corporaliter et sacramentaliter et spiritualiter insimul. Et fm̄ hoc istud sacramentū quatuor modis sumitur tm̄. Quidam em̄ sumunt istud sacramentum corporaliter tm̄. si cū aliquis infidelis qui non credit in isto sacramento esse veraciter corpus christi sumeret hostiā consecratam. sumeret hoc sacramentum corporaliter tm̄. q̄ constat q̄ non sumeret spiritualiter cū non reciperet fructum sacramenti. Nec etiā reciperet sacramentaliter. quia ille recipit sacramentaliter istud sacramentum qui credit veraciter in isto sacramento esse corpus christi. z iste vt dictū est nō credit. quare nō recipit istud sacramentū sacramentaliter s̄ solum corporaliter. Et idē dico de murex vel de cane vel de quacūqz alia bestia si pringat (q̄ absit) comedere hostiā consecratam. Quidam recipiunt istud sacramentum spiritualiter tantū. sicut fideles iusti z sancti cū

Tract. iiii. prime partis

deuotione audiētes missam. vel habentes deuotionez ad au-
diendam eam. qui non cōmunicent. sunt tñ participes fructū
istius sacramenti. Et sic intelligit̄ verbum Augustini dicētis
Crede et manducaſti. crede. s. fide formata. et māducaſti spūa-
liter. Quidā comedūt siue sumūt istud sacramētū sacra-
mentaliter et corpaliter simul. s. nō spūaliter. sicut falsi christiani q̄
sumūt istud sacramētū in pctō mortali. tales em̄ corpalit̄ su-
mūt. qz supponit̄ qz recipiūt species p̄secratas. et etiā sumunt
sacramentaliter. qz ex quo sunt christiani credūt sub illis spe-
cieb̄ corp̄ christi veraciter p̄tineri. et sic vtunt̄ sacramento vt
est sacramētū. s. nō recipiūt spūaliter. qz nō p̄cipiunt fructū
sacramenti. Quidā recipiūt istud sacramētū corpaliter sacra-
mentaliter et spūaliter simul. sicut illi qui cū deuotione et fide
existentes in caritate et gratia dei recipiūt istud sacramētū
qz ex perceptiōe eius multa bona recipiūt. in p̄nti. s. gratias. et
in futuro gloriā. ¶ **S**ecūdo videndū est que requirunt̄ ad de-
bitā sumptionē huius sacramenti. Et notandū est qz tria req̄-
runt̄. s. immunitas a peccato mortali. eleuatio mentis ad deū
et mundicia corpalis. De primo dictum est supra in primo ca-
et dicit̄ etiā aliquid in isto. De secūdo. s. de eleuatiōe mentis
ad deū dicit sacerdos an̄ inceptionē canonis: **S**ursus corda
quasi dicat qz volēs sumere istud sacramētū debet habere cor-
suū eleuatū ad deū. De tercio. s. de mundicia corpalis vide-
mus qz tractantes aliq̄ sacramētū manus suas lauāt. et ideo
cū in isto sacramento tractet̄ ille qui est sanctus et cōf̄ requirit̄
in sumente mundicia corporalis. ¶ **N**otandū tñ qz immuni-
tas a peccato mortali de necessitate requirit̄ ad sumptionē debi-
tam istius sacramēti. alia āt duo requirunt̄ de magna p̄gru-
itate. et ideo cū aliqua immundicia corpalis habeat aliq̄ se-
cū annexā culpā mortālē et hebetudinē mentis. s. pollutio que
accidit in somnis. Videndū est de ista pollutioe quō impe-
dit sumptionē istius sacramenti. Sciendū est ergo qz pollu-
tio que accidit in somnis nō est pctm̄ de se. s. potest esse effe-
ctus pcti mortalis vel venialis vel nullius s̄m qz cā eius pōt
esse vel pctm̄ mortale vel veniale vel nullū. **S**up hoc ergo sp̄
recurrendū est ad cāz vñ prouenit̄ ista pollutio. **P**otest autēz

De eucharistia

ista pollutio provenire. vel ex cogitatione preterita. vel ex ebrietate. vel ex crapula. vel ex temptatione diabolica. vel ex infirmitate. vel ex alleviatione nature. **P**rimis duobus modis non potest esse sine peccato mortali vel veniali. quia si cogitatio deliberata et cum sensu precesserit. vel ebrietas vel crapula fuit deliberata et consuetudinaria peccatum est mortale. **E**t ideo talis pollutio impedit necessario sumptionem istius sacramenti. **S**i autem cogitatio non fuit cum sensu deliberato vel ebrietas non fuit deliberata vel consuetudinaria est peccatum veniale et ideo talis pollutio non impedit de necessitate sumptionem istius sacramenti. sed tamen de consuetudine impedit. et potissimum si fuerit in turpi ymaginatioe propter quam (ut communiter dicitur) deprimitur mens. **S**ed si sit aliquid quod preponderet sicut reverentia festivitatis. vel timeatur de scandalo non debet dimitti propter hoc preceptio corporis christi. **S**i autem proveniat ex illusione diabolica non credo quod debeat dimitti. maxime si eveniat tempore magne festivitatis vel generalis communionis. **S**i autem eveniat ex infirmitate nature vel alleviatione nature si dimittatur propter reverentiam laudabile est. nisi sit aliquid quod reformet peccatum. ut dictum est supra. **E**t illud decretum quod dicit quod homo pro tali pollutione debet abstinere. xxxij. horis intelligendum est cum distinctione supradicta. **U**iso ergo quod tot modis sumitur istud sacramentum. et que requiruntur ad debitam huius sacramenti sumptionem videndum est nunc qui debet sumere istud sacramentum. vnde sciendum quod istud sacramentum debet sumi a ieiunio. ut habetur viij. q. i. in libro de consuetudinibus. di. v. ut ieiunium. **N**otandum vero quod duplex est ieiunium. quoddam est ieiunium nature. quoddam est ieiunium ecclesie. **I**eiunium nature soluitur per sumptionem cuiuscumque cibi vel potus vel etiam medicine. **I**eiunium ecclesie soluitur per sumptionem cuiuscumque cibi sumpti in modum cibi vna sumptione excepta. **Q**ui ergo dicitur sacramentum eucharistie debet sumi a ieiunio intelligitur de ieiunio nature. quia prius debet intrare in os christiani ille sanctissimus cibo quod quicumque alius cibi. ita quod ille qui sumit istum cibum sacrosanctum nihil aliud sumserit illa die per modum cibi vel potus vel medicine. **T**eruntium quod necessitas non habet legem. et infirmis non est imponenda lex. ideo infirmi et illi qui sunt in necessitate positi et sumpti non sunt obligati ad hoc. immo in quocumque hora sine de die

Tracta. iiii. prime partis

sine de nocte. siue post prandium siue ante possunt qñ eis fuerit necesse istud sacramentū sumere. **S**ed quid si aliquis sacerdos vel alius qui debet cōicac relanet de mane sibi os. et forte trāsglutit aliquid de aqua. nūquid impedit a sumptōe istius sacramēti. **D**ico q̄ añ sumptōez istius sacramēti decēs est q̄ quilibz corporaliter et spūaliter mūdet se q̄stū potest. et iō lauare os añ sumptōez istius sacramēti laudo et approbo. ita tñ q̄ caueat ne aliqd de aqua trāsglutiat sciens. **H**erūtñ si aliqd trāsglutiat nō in magna et notabili q̄stitate cū salina et p̄ modū saline nō credo q̄ impediāt sumptōez istius sacramēti. **S**ed pono q̄ aliqs de nocte comedat amissū vel feniculū vel aliqd aliud sumpserit. et aliqd de reliquijs remāserit inter dentes. et cū abluit os trāsglutit aliqd de hoc qd remāsit inter dentes. nūqd impedit a sumptōe istius sacramēti. **D**ico q̄ nō ex q̄ sciens nō facit s̄z trāsglutit p̄ modū saline. **I**stud etiā sacramētū nō debz sumi nisi ab illo qui habz vsuz rōnis. vñ nō debz dari pueris añ q̄z pueniāt ad annos discretiōis. sic habet in ca. **D**is vtriusqz sexus. extra de pe. et re. qz añ istud tēpus nesciūt discernere inter cibū spūritualē et cibū corporalē. et sic nō adhiberēt debitā reuerentiā tanto sacramēto. **E**adē etiā ratione istud sacramētū nō est dandū amentibz siue furiosis. **D**istinguēdū est tñ de istis. qz aut tales fuerūt furiosi a natiuitate. ita qz nunq̄z habuerūt vsuz rōnis. et credo qz talibz istud sacramētū nō debz dari. qz istud sacramētū requirit act ualē deuotiōez in suscipiēte. et tales nō possunt habere eā. **A**ut tales aliquoties habuerūt vsuz rōnis s̄z amiserūt ipm̄ prop̄ aliquā cāz. et habēt aliqua lucida interualla. tpe q̄ hñt talia lucida interualla si petāt cū deuotiōe istud sacramētū et velint recipe reuerent̄ dz eis dari. ita tñ qz tpe furie nullo mō det̄ eis pp̄ cāz iā dictā. **F**reneticis etiā nō dz dari istud sacramētū. max̄e si timeatur de irreuerētia ad sacramētū. sic de spūitōe vel aliquo alio tali. **L**oquor q̄qz de freneticis in quibz ligatus est omnino vsuz rōnis. **D**emōniac̄ aut si cū reuerētia et deuotiōe peterēt. credo qz debz dari. dū tñ tales habeāt vsuz rōnis et actualē deuotiōem ad sacramētū. **E**t credo qz tātā deuotiōez possent habere ad sacramētū qz p̄tute sacramēti istius a demonio liberarent. **L**e

De eucharistia

prosis etiam non debet dari istud sacramentum. quod intelli-
go de leprosis sic infectis q̄ nō possent corpus dominicū re-
cipere et tractare in ore suo quin reijcerēt ip̄m. sic sunt multi q̄b̄
cecidērūt labia et dentes. et sunt toti corrosi vsq; ad guttur. **S**i
aut scribit̄ de quodā monacho asterceiē. in vita sc̄i **L**odoui-
ci quondā reḡ francie. cui q̄n ponebat sibi bolus in ore cade-
bat sibi ille bolus. **E**t tali sic leproso nō debz dan corpus chri-
sti. **A**lijs aut leprosis bñ potest dari. **S**acerdos aut leproso
nō debz in p̄na ppli celebrare. s; si ad p̄tē in secreto vellet ce-
lebrare possz. **E**t ita intelligo illa capla extra de de. egroto. &
rectoribz et tua nos. **H**ugo etiā dicit q̄ sacerdos leprosus pos-
set celebrare et alijs leprosis p̄ntibz damnat̄ ad mortē pro crimi-
nibz suis. q̄b̄ nisi de gr̄a speciali ñ dat̄ corp̄ christi. sic illis q̄
suspendunt vel submergunt vel p̄burunt vel quolibz interfi-
ciunt. **I**llis aut q̄ p̄ crimie heresis p̄burunt si cū deuotiōe hūili-
tate et reuerentia petāt debz dari corp̄ christi. sicut habet̄ ex-
tra de hereticis. c. sup eo. li. vi. **S**z nunq̄d existenti in pctō
mortalī dandū est corp̄ christi. **D**icendū q̄ pctm̄ aut est no-
torū aut occultū. **S**i est notoriū. puta si est notoriū vsurariū
vel notoriū p̄cubinarū vel quolibz aliter notoriū spectōr̄ ni-
si desistat ac s̄m̄ statuta ecclie p̄digne peniteat. nō est danduz
sibi corpus christi q̄stuncūq; petat. immo est sibi dicendum
Amice nō est bonū sumere panē filioz et mittere canibz. **S**i
aut̄ est pctm̄ occultū. aut iste corpus christi tpe quo tenet̄ cōi-
care petit. p̄nto tpe generalis p̄munionis. vel qz est infirmus
et sic de alijs casibz in quibz tenet̄ quilibz p̄municare. aut petit
alio tpe. si petat alio tpe q̄stuncūq; petat in publico nō tenet̄
sacerdos ipsum dare sibi. sed dicere sibi. **A**mice nō est temp̄
modo p̄municandi. et iō nō debeo tibi dare corp̄ christi mō
sed expecta tempus statutū. **S**i aut̄ petat tpe quo tenet̄ p̄mu-
nicare tunc aut iste petit corpus christi in publico aut in secre-
to. si petat in secreto nō est sibi danduz. immo est monendus
ne petat in paribulo. **S**ed si talis sit pertinax in malicia sua et
petat in publico sibi dari corpus christi sacerdos debz ipsuz
sibi dare. quia non debet eum prodere. nec aliquis debet p̄ua-
riūre suo quousq; sit declaratum ip̄m amisisse ius illud. **E**t

Tracta. iiii. prime partis

ideo cum quilibet parrochianus habeat ius petendi corpus christi a suo curato. & curatus sit obligatus ad dandum isto tē pore corpus christi parrochianis suis & nullus fidelis p̄uef isto iure nisi per pctm̄ mortale ꝓmissum publice. Et iō q̄stū cūq; sciat sacerdos subditū suū esse in pctō mortali nisi peccatū sit notoriū nō debz sibi denegari corpus christi. si tpe statuto & in publico petat ip̄m sibi dari. Et ita legit fecisse. b. Bern. qui cū quodā die ꝓmunicar; monachos suos qdā quē br̄is Bern. sciebat esse in pctō mortali inter alios accessit ad eū. & br̄is Bern. dedit sibi corpus christi dicēs submissa voce. in dicit dñs inter me & te quasi vellet dicere. dñs scit q; tu indigne accedis & nō possum tibi negare. & ideo ip̄e iudicet inter me & te. & statim ille miser accepto corpe christi cecidit mortu⁹ in terrā. Et iō quilibz caueat sibi ne indigne accedat. nō em̄ noceret sacerdoti s; sibi ip̄i. Et sacerdotes bñ facerēt si istud exēplū & similia suis subditis frequenter nunciarēt. ¶ Sz̄ num; quid suspect⁹ in crimie debz dari istud sacramentū si requirāt. Dico q; triplex est suspitio. qz quedā est violēta. quedā pbabilis. quedā leuis. Suspitio violēta est ꝓtra quā nō admittit ꝓbatio sic̄ si aliquis inuenit cū aliqua muliere corrupta in lectō solus cū sola. nud⁹ cū nuda. loco & tpe ad hoc apt⁹. nec etate nec parentela. nec aliquo alio obstantibz ess; violēta suspitio vel ꝓsumptio q; cognouit eā. ita q; nō admitteret ꝓbatio in ꝓtrariū. Probabilis suspitio est illa que orit̄ ex aliquibz sig; nis & ꝓiectur; pbabilibz. Sic̄ si aliquis inueniret frequēt cū aliqua loquēs in loco suspecto. ess; pbabilis suspitio q; aliqd malū agerēt. Leuis suspitio est que orit̄ ex fatua & inordina; ta suspitione alicui⁹. Et ista dicit̄ leuis. i. fatua suspitio. Si; cut si viderē aliquē bonū virū & aliquā bonā iuuentulā saluantes se vel sibi arridentes nō in loco nec tpe suspect⁹ fatuū ess; me ꝓsumere q; male agerēt. Et de tali dicit̄ Salo. Qui cito credit leuis est corde. Dñ ergo querit̄ vtrū suspectis de aliquo crimine debeat corpus christi dari. Dico q; si de aliq; habeat̄ suspitio violēta de aliquo crimie notorio q; illi debz denegari corꝓ christi. ꝓbi grana. de aliquo habeat̄ suspitio violēta q; sit notorie hereticus vel vsurari⁹ vel ꝓcubinari⁹. &

De eucharistia

fic de alijs. **D**ico q̄ anteq̄ def̄ sibi corpus christi debz se purgare de buiusmodi crimine. extra de pur. ca. ij. **S**i aut̄ habeatur de eo solū suspitio probabilis nō debet sibi denegari corpus christi quousq̄ esset probatū p̄tra eū. licet notorie habeat talis suspitio p̄tra eū tñ essz monend⁹ q̄ purgaret se anq̄ accederet ad p̄municandū. z si p̄sentiret bñ faceret. **S**i aut̄ p̄seuerant̄ instaret z negaret crimē de quo probabiliter presumeret p̄tra eū: nō credo q̄ an̄ p̄bationē esset p̄uandus iure qd̄ habet in petendo z accipiendo corpus christi. p̄sertim cū res sua agat. z si indigne accipiat noceat ei z nō aliq̄. **T**ñ credo q̄ sacerdos ad terrore potest sibi dicere z debz aliq̄ p̄ba cōminatoria dicendo. si digne accepis proficiat tibi ad salutes corporis z aie. si indigne iudicet dñs inter te z me. **S**i aut̄ p̄sumptio leuis habeat p̄tra aliquē de quocūq̄ crimine p̄p̄tales suspitioes cū s. t. leuis z fatua. in nullo debet agi p̄ eū in speciali. **I**n generali tñ essz bonū q̄ sacerdos diceret aliqua p̄ba cōminatoria on̄dendo q̄ nullus debz presumi esse malus nisi constet pro certo. in ca. de presump. qz mlti mltā loquūt. **E**t q̄ q̄libz debz se purgare quo ad deū z q̄ ad pplm̄ anq̄ accedat ad istud sacramētū. **S**z nūquid excoīcat⁹ debz dari istud sacramētū. **D**ico q̄ nō. q̄z du em̄ sunt excoīcati diuisi sunt a p̄ceptōe sacramētoꝝ z a cōione fidelū. **S**z qd̄ si aliq̄s excoīcat⁹ sit in piculo mort⁹ z petat sibi dari corpus christi. qd̄ debet fieri. **D**ico q̄ aut̄ iste sit excoīcat⁹ a canone siue a iure aut a iudice. **S**i est excoīcat⁹ a canone siue a iure sacerdos debz eū absoluerē si ip̄e petat humiliter absolutioē. qz in piculo mort⁹ simplex sacerdos potest eū absoluerē a quacūq̄ siua excoīcationis lata a canone. **E**t iā si absolutio essz sedi aplice seruata: vt habet̄ in ca. pastoralis. de offi. ordi. **T**ñ in quocūq̄ casu absoluat̄ debz absolui s̄b hac forma. q̄ si dñs sibi det z prester̄ vitā statim q̄ cito p̄erit vadat ad illū qui potest eū absoluerē mandatū illius super illis pro quibus excoīcatus fuerit humiliter suscepturus. **S**i nō facit statim relabit̄ in cādem excoīcationis sentētiā ip̄o iure. vt habet̄ extra de sen. ex. ca. eos qui. li. vi. **S**i aut̄ est excoīcatus a iudice. aut̄ est excoīcat⁹ pro p̄tynacia tñ. aut̄ pro aliquo delicto siue debito. aut

Tracta. iiii. prime partis

pro aliquo alio. tali casu et quomodo cunq; sit debet absolui si petat humiliter absolutionem. Ita tñ q; p̄mo det pignora v̄ cautionē ydoneam q; parebit. i. obediet mandatis ecclesie et satisfacciet passis iniuriam. Et si nequit dare pignora vel cautionē iuret q; satisfacciet q̄ cito poterit. **S**ed quid si aliquis existens in peccato mortali vel excoicatus existens in periculo mortis mittat pro sacerdote vt p̄fessionē eius audiat et eū absoluat. et det sibi corpus christi et añq; sacerdos accedat ad eū amittat loquelam. nunquid debz sibi dari corpus christi. **D**ico q; si intelligat aliquid monendū est. si nō potest loqui q; ostendat aliqua signa p̄tritionis. sic q; iunctas manus eleuet ad deū. et p̄cutiat pectus suū. et p̄ aliqua alia signa oñdat se petere absolutionē a pctis et sn̄a excoicationis. et parētes eius et amici debēt loco eius et vice p̄mittere et fideiubere v̄ pignora dare si possint q; si dñs p̄stet sibi vitā p̄ntabit se p̄spectu ei⁹ q; eū absolueret potest mandatū illius sup hoc humiliter recepturus. et sic debz eū absolueret et cōicere. **S**i autē nihil intelligat si p̄stet et p̄bari possit q; signa p̄tritionis et p̄nie p̄cesserint d̄ absolui et cōicari. recept⁹ tñ p̄ius cautionibz vel pignozibz iuramēta a parētibz et amicis p̄ moduz qui dictus est supra.

Notandū autē q; sacerdos qñ cōicet pplin suū debz eū mone re de aliquibz. **P**̄mo q; nō accedat ad istud sacramentū eū cōsciētia alicuius pcti mortalis. **S**ecōdo q; omittat odiū et rancorē cuiusq;. **T**ercio q; nullus excoicatus accedat nec nisi ieiunus nisi in causa necessitat⁹. **Q**uarto q; añ cōionē et post abstineant se ab vxozibz suis ad min⁹ p̄ tres dies. de cō. di. ij. **D**is homo. xxij. q. iij. sciat⁹. **Q**uinto q; post sumptionē corporis christi nō spuatur in loco immūdo. vel in locū vbi possz spurū calcarī pedibz hoc añ p̄mestione post receptionē corporis christi fiendam. **S**exto q; sibi q̄stū potuerint abstineant a vomitu et a nausea. **N**otandū etiā q; post sumptionē corporis christi d̄ sumi de vino aliq̄tulū ne aliquid de isto sacramento in ore remaneat et spuendo emutatur. **U**nde in aliquibus ecclesijs est laudabilis consuetudo q; in die pasce post p̄munionem sumitur de vino et pane.

Veritu quo debet dici missa.

Laplin. r.

De eucharistia

Omnia honeste et secundum ordinem fiant in vobis. Verba sunt apostoli informantis et instruuntis nos quomodo ordinare et honeste omnia opera nostra maxime illa quae ad cultum dei pertinent faciamus. inter quae principaliter est missa. Si ergo in alijs nostris operibus honeste et ordinate debemus nos habere. multo magis in missa dicenda. Dicendum est ergo nunc de ritu missae. id est de modo quo debet dici missa. Sciendum est quod sacerdos armis spiritualibus armatur. id est sacris vestibus (de quibus supra dictum est) induitur debet accedere ad altare. Et quod dicit Salomon. Iustus in principio sermonis accusator et sui. prius sacerdos debet accusare seipsum in confessione. faciendo. scilicet confessionem generalem. que valde ad remissionem peccatorum venialium et etiam mortalium obliuiscitur. Sed de mortalibus de quibus recordari debet antequam induat se vel ipse accedat ad altare sacramentaliter profiteri. et facta confessione procedat ad missam. Nota dum autem quare istud sacramentum vocatur missa. secundum Augustinum. dicitur missa. quod dicitur istud sacramentum perficitur mittitur celestis missus. Et secundum quod exponit Innocentius. Iste celestis missus est magni principis angelus. et mittitur iste ad consecrandum. Unde iste sacerdos inuisibilis qui principaliter consecrat et perficit hoc sacramentum ubiqueque perficit ubi ipse est sacerdos et sacrificium. ut dicit idem Augustinus. Alia ratione assignat Hugo dicens. quod ipsa hostia potest vocari missa. quia transmissa est prius a patre ut esset nobiscum. postea a nobis patri ut pro nobis intercedat. Sciendum autem quod missa in tribus linguis celebratur. scilicet hebraica. greca. et latina. Nam Alleluia. Amen. Hosanna Sabaoth sumuntur de hebraica. kyrieleyson. Christe Ieson sumuntur de greca. Reliqua omnia sumuntur de latina. Dicitur autem missa in istis tribus linguis. quod titulus christi in cruce pendens scriptus fuit hebraice. grece. et latine. Diuiditur ergo missa in quatuor partes. scilicet in obsecrationes. orationes. postulationes. et gratiarum actiones. Prima pars pertinet ad populi instructiones. secunda ad materiam obsecrationem. tertia ad materiam obsecrationis assumptionem. quarta ad gratiarum actionem. Prima pars proceditur a principio usque ad offertorium. Secunda pars ab offertorio usque ad finem orationis dominice. id est usque ad finem de pater noster. Tercia pars usque ad communionem. Quarta pars procedit usque ad finem. Prima pars continet decem partes. Nam primo dicitur in

Tracta. iiii. prime partis

troitus. et dicitur introitus quia tunc sacerdos ministratur de
bis ad altare intrare. Et est sciendum quod antiquo loco introitus dice-
batur torus in psalmo. et cantabatur a clero: circa gradus altaris. et ideo
vocatur graduale. **S**ed beatus Hieronymus qui ex mandato domini. Dama-
si papa ecclesiasticum officium pro maiori parte instituit preter cantus
ordinavit diversos introitus secundum diversitatem dierum et festorum. et
de illo psalmo qui antiquo dicebatur et cantabatur loco introi-
tus. accipit unum versum. Et est sciendum quod in singulis simpli-
cibus diebus introitus bis cantatur. ad designandum quod in christo sunt
due nature. scilicet humana et divina. In solennibus dicitur ter ad de-
signandum tria tempora. scilicet tempus quod fuit ante legem. tempus sub lege. et
tempus gratie. **U**n de duobus primis vicibus dicitur submissa voce.
quia in primis duobus temporibus non aperte nec clare loquebatur ho-
mines de christo. tertia autem vice dicitur alte. quia in tercio tempore in
oem terram exiit sonus eorum. scilicet apostolorum et evangelistarum. Post in-
troitum sequitur kyrieleyson christeleyson. kyrieleyson id est quod
domine miserere. christeleyson pro id est quod christe miserere. Et
dicitur ter propter patrem et filium et spiritum sanctum. Et dicitur nonies propter
novos ordines angelorum quibus virtute misse associari petimus.
In diebus solennibus post kyrieleyson cantatur hymnus angeli-
cus. scilicet Gloria in excelsis deo. quem hymnum angeli in nativita-
te christi decantaverunt. usque ibi bone voluntatis. Reliqua om-
nia. scilicet laudamus te etc. beatus Hilarius episcopus pictaviensis appo-
suit. et ad missam cantari instituit. Et debet cantari iste hym-
nus in festis apostolorum. martirum et confessorum. in quorum honore
dedicata est ecclesia. Et in festiuitatibus Marie. Sed quando in
diebus profestis cantatur missa de beata virgine Maria vel de
spiritu sancto. vel de quocumque alio sancto. non debet in ea hym-
nus angelicus vel symbolum decantari. licet in missa propria
decantetur prelatio. Et ratio est. ut dicitur extra de cele. mis. ca. co-
silium. ut inter memoracionem et solennitatem differentia osten-
dat. In sabbato autem quando cantatur de beata virgine Maria cre-
do quod debet dici gloria in excelsis deo. quia illa dies est specialiter
dedicata beate Marie virgini propter multa que non oportet
dicere. Dicto hymno angelico sacerdos conversus ad populum
salutat illum dicendo. dominus vobiscum. que salutatio fuit sum.

De eucharistia

pta de veteri testamento. s. de libro Ruth. qñ dicit Booz mel
foribus suis. dominus vobiscum. ¶ Sciendum aut q ep̄s
loco dominus vobiscū dicit. Pax vobis. Et ratio est: qz ep̄s
representat personā christi. qui qñ salutabat discipulos suos
dicebat. pax vobis. ¶ Et est sciendū q q̄uis in ecclesia non
sit nisi vnus. semper tñ debz dicere sacerdos. dñs vobiscū. qz
loquit toti ecclesie. Et ei respondet. z cū spiritu tuo. Quere /
sp̄sio fuit sumpta ab ap̄lo in eplā. ij. ad Thimo. iij. Post sa
lutationem z responsionem subiungit sacerdos Premus. lo
quens quasi syndicus in persona totius populi. Et dicto ore
mus dicit orationē. Et ista oratio dicit collecta. qz olim ep̄s
sue sacerdos omni pplō collecto dicebat eā sup pplm. Quia
vero temporibz nostris nos nō possumus ita pplm colligere
dicimus orationē que antiquo z generali vocabulo retēro vo
cat collecta. Et sciendum q iste orationes debent dici s̄ cer
to numero. ita q dicat vna vel tres vel quinqz vel septē. Quā
dicat vna fecit vnitatē essentie que in tribz psonis est. Quā di
cunt tres fecit trinitatē psonaz. Nam prima fecit psonā patris.
scda psonā filij. tertia fecit psonā sp̄scti. Vel dicunt tres. qz
christus in sua passione cuius istud sacramentū est memoria
leter legit orasse. Primo qñ orauit vt transiret ab eo hora sue
passionis. Secdo qñ dixit. Pater ignosce illis qz nesciūt quid
faciūt. Tercio qñ dixit. In manus tuas commendo sp̄m meum
Quā dicunt quinqz fecit memoriā quinqz vulnerū christi Quā
dicunt septē fecit q sacerdos si digne dicat missam exaudiat
pro omnibz septē petitionibz que in oratione dominica p̄tinē
tur. Vel ad designandū q petit septē dona sp̄scti sibi z ali
is pro quibz dicit missam virtute misse infundi. Et vt dic̄ ma
gister Iohes beletb nō debēt dici vltra septē. Et est sciendus
q qñ dicat missa pro viuīs nō debet dici aliqua collecta pro
defunctis. z etiā qñ dicat missa pro defunctis nō debet dici ora
tio pro viuīs. nisi illa cōis. Op̄s sempiternē deus. qui viuoz
z mortuoz zc. Si aut in missa pro viuīs aliquo casu dicat col
lecta pro mortuis nō debet vltima dici s̄ penultima. qz finis
debz r̄ndere principio. Et dicit collect̄ respōdet amē ad p̄fir
mationē. Collect̄ finis dicit eplā. z dicit ad populi informa

Tract. iiii. prime partis

tionem. Et dicitur epistola ab epy quod est supra. et stolon quod est missio. quasi supra missa. quod epistole fuerunt supra missa euangelio. Et nota quod nullus debet dicere eplaz nisi fuerit subdiaconus. **U**n melius est quod sacerdos dicat ea quod puer qui iuuat eum ad missam. Post eplaz dicitur rnsoruu. quod sic nominatur. quod puer suo vel eple rindere debet. **V**ersus pro dicitur a vertedo. quod illi qui dicitur ipse debet se ptere ad orientem. Postea dicitur alla. cum puer suo. quod est canticum leticie **U**n tpe ieiunioz. quod est tempus luctus non debet dici alla. nec eadem rone in missa pro mortuis. **I**n magnis solennitatibus dicitur post **A**lla Sequentia. i. prosa que etiam est canticum leticie **E**t sic cantant ista duo leticiaz glie paradisi. ad quam virtute missa deuenire speramus. Post hoc immediate legitur euangelium et in principio ille qui legit illud salutat populum ut reddat eum attentum ad audiendum euangelium. **D**icitur autem euangelium ab eu quod est bonum. et angelus quod est nuncius quasi bonus nuncius. quod in euangelium onciatur ipse qui est magni puerus angelus. **U**l quod in eo nunciatur ante omnia que pertinent ad salutem nostram. **E**t nota quod quoniam euangelium sumitur de principio debet dici initium sancti euangelii. sic in euangelio **M**ath. **L**iber generacionis. et in euangelio **L**uc. **F**uit in diebus **H**erodis regis. et in euangelio **J**oh. **I**n principio erat verbum. **C**um autem euangelium non sumitur de principio debet dici sequentia sancti euangelii. et essentus. **P**roba sequentia sunt proba sancti euangelii. **N**otandum est quod dicto titulo euangelii debet runderi. gloria tibi domine. quod in euangelio agit de gloria dei et nostra qualiter. scilicet christus vicit dyabolum et nos redemit. et victor ad gloriam patris ascendit. **E**t ideo auditores euangelii letantes ad laudem sui saluatoris sue redemptoris exclamant dicentes. gloria tibi domine. quasi dicant. **O** domine gloria tua que in euangelio predicatur nobiscum sine fine permaneat et semper crescat. **N**otandum etiam quod quoniam legitur euangelium duo cerei debent accendi. in signum quod dominus misit discipulos suos binos et binos ante faciem suam predicare euangelium illud. **E**rgo notandum est quod quando inchoatur euangelium tam clericus quam populus. tam proferes quam audiens debent se munire signo crucis in fronte in ore et in pectore. **I**n fronte quod frons est locus vercedie. **U**n homines inuere cudos effroies. i. sine fratre dicimur. **P**er hoc ergo quod frons signum

De eucharistia

crucis imponimus significamus q̄ non erubescamus crede
re in christū crucifixū. et cū vez. deū et hoīez p̄fiteri. In hoc autē
q̄ os et pectus signamus oīdimus nos audacter et simplr cō
fiteri ore. et fideliter et firmiter credere corde christū crucifixū
cuius liber legit deū et dñm n̄m esse. Sacerdos itaq; v̄l dy
aconus euāgelii lectur⁹ se signat in frōte in ore et in pectore q̄
si dicat nō erubescō euāgelii ip̄m ore predico et corde credo.
Librū etiā signat ac si dicat. hic est liber crucifixi. Dū autē euā
gelii legit cuncti deponūt velamina capitū. p̄pter duo. Pri
mo ad ostendendū q̄ euangelica doctrina oīa velamina leḡ
antique remouit. Sec̄do ad ostendendū q̄ oēs quinq; sensus de
bent esse apti ad audiendū euāgelii. Et sciendū q̄ ille qui di
cit euāgelii debz habere faciē ad aquilonē. in signū q̄ in vir
tute sc̄i euāgelij debemus nos munire p̄tra insidias diabo
li que veniūt ab aquilone. Et em̄ dicit Hieremias. Ab aq
lone pandet omne malū. In isto euāgelio quilibz debz se mu
nire crucis signaculo p̄tra diaboli ne rapiat euāgelium sive
sermonem euāgelij de ore seu de corde eius. Post euāgeli
um immediate sequit̄ symbolū. s. Credo in vnū deū q̄s non
debz dici nisi in dieb; solennib;. nō t̄m in oib;. s; solū in illis de
quib; mentio fit in symbolo. Vñ debz dici in oib; dieb; dñic̄
et in festo sc̄e trinitat̄. in natiuitate dñi. in circūsiōe dñi. in
epiphania. in festo pasce. in ascensione. in festo pent̄. in festo
omniū sc̄toꝝ. in transfiguratione dñi. in festis beate Marie
virginis. in festis omniū ap̄loꝝ et sancte crucis. In alijs autē
festiuitatib; nō debet dici. Dicto symbolo sequit̄ offertorium
quod dicit̄ ab offerendo. qz tūc offerimus ea que sunt neces
saria ad missā. s. panē vinū et aquā. et sacerdos offert ista duo
dicens. Suscipe sancta trinitas etc. Et facit signū crucis su
per panem et vinū ad hoc vt deus ea sanctificet. Et nota q̄ sa
cerdos benedicit aquam et nō vinū. quia aqua significat po
pulum qui indiget benedictione dei. vinum autē fr̄ christum
qui est sup̄ omnia benedictus. Et in hoc terminatur p̄ma ps
misse que est ad ppli instructōez et preparōez ad tantū sacramē
tū. Sec̄da ps que est de materia p̄secratis. Et ista hz
q̄ntor pres. P̄ria ps d̄ secreta: sc̄da ps prefatio. tertia ps ca

Tract. iiii. prime partis

non. quarta dominica oratio. **R**ecepta oblatione sacerdos lauat sibi manus et rediens ad altare inclinat se profunde dicens. **I**n spiritu humilitatis. ad denotandum quod per mundiciam et innocentiam vite et humilitatem et contritionem cordis efficit quis dignus minister huius sacramenti et erigens se vertit ad populum dicens. **O**rate pro me fratres etc. **E**t ideo illi qui audiunt debent orare pro eo dicendo illum psalmum. **E**xaudi te dominus in die tribulationis etc. vel dicendo. **D**ominus sit in corde tuo et in ore tuo ut suscipiat sacrificium de ore tuo de manibus tuis pro tua et nostrorum omnium salute. **E**t laici se debent inclinare similiter et dicere illud quod sciunt. **T**unc sacerdos dicit sub silentio secretas. **E**t est sciendum quod totidem secreta et in eodem ordine de eisdem debent dici quot collecte precesserunt ante in exordio missae ante epistolam nec plures nec pauciores. **E**t dicitur secreta. quia secreta pronuntiantur cum tamen olim alta voce dicerentur unde ab omnibus laicis sciebatur. **S**ecundum autem quod narrat magister **J**ohannes beletus in summa sua protigit semel in quadam die quod quidam pastores super quendam lapidem ponerent panem et dicerent secreta et alia verba canentium super panem. qui ad verborum eorum prolationem in carnem conversus. in quibus divinitus facta fuit acerrima vindicta. **N**am omnes ictu fulminis mortui sunt. **E**t ideo statutum fuit. ut de cetero iste secreta sub silentio dicerentur. ita quod nesciantur a laicis. **S**ecunda ratio est ne vilescat sicut sacra scriptura obscure tradita est ne vilescat. **P**ostea sacerdos dicit alta voce. **P**er omnia secula seculorum. **E**t responso: amen sacerdos non vertens se ad populum salutatur ipsum dicendo. **D**ominus vobiscum. **D**e qua salutatione et eius responsione dictum est supra. **E**t quia in illo sacramento requiritur magna elevatio mentis ad deum. ideo dicit sacerdos. **S**ursum corda. quasi dicat. habete corda sursum elevata ad deum. iuxta verbum apostoli dicentis. **Q**ue sursum sunt querite. **E**t populus quasi obediens sive consentiens dicat. habemus ad dominum corda elevata. **E**t quia pro omnibus que deus nobis contulit gratias ei impedere debemus subiungit sacerdos. **G**razias agamus domino deo nostro. et populus respondet quasi consentiens. dignum est. **P**ostea sequitur prefatio **E**t dicitur prefatio quasi prelocutio. id est ad misterium preparatio

De eucharistia

ita q̄ in prefatione nominantur aliqui ordines angelorum. q̄
in missa angelos presentes esse credimus et assistere sacerdoti.
Dicta prefatione subiungit cantus angelorum. s. Sanctus
sanctus sanctus dñs deus sabaoth. i. exercituum. etiā osanna. i. ob
secro salua. Et dicitur ter sanctus ad denotandū trinitatē personarū
q̄ dicitur primo sanctus pro persona patris. secundo pro persona filii. tercio
pro persona spiritus sancti. Et dicitur dñs deus in singulari. ad ostendē
dum q̄ vna est essentia in tribus personis. Et sumit istud de Isa
ia. **Isa. vi.** **Isaia** enim dicit se vidisse seraphim clamantia. **San**
ctus sanctus sanctus etc. **Uñ** nos cantica angelorum decantamus. q̄
per hoc sacrificiū hoies assumi ad angelorum ordines nō dubi
tamus. et iō cū eis in excelsis saluari clamamus. Et post hoc
dicit ali⁹ versus. s. **Benedictus** qui venit etc. qui versus sumit
ex euāgelio **Mat. xxi.** et iō dū cantat debz fieri signū crucis. in
signū q̄ sumit de euāgelio qd̄ est liber crucifixi: et iō isto ver
su p̄stetur christū venisse in mundū. et ab eo saluari rogam⁹
Postea sequit̄ canon et incipit ibi. **Te igitur etc.** et durat vsq̄
Pax dñi. Et dicitur canon qd̄ est nomē grecū. et vult dicere in
latino regula. Et ideo dicitur canon. i. regula. q̄ per huiusmo
di verba fit regulariter huius sacramenti consecratio. vel q̄ ce
lebrās regulariter debz in omnibus se habere. Et totū quicqd̄
p̄tinet in isto canone excepto **Pater noster** dicitur sub silentio.
Et huius causa triplex est: **Prima** q̄ de⁹ nō attendit clamores
oris s̄ cordis. **Uñ** dicit **Bern.** **Nō** vox s̄ votum. nō cordula
musica vocum. **Nō** clamor s̄ amor sonat in ore dei. **Secūda**
causa est ne minister qui cū summa reuerētia ac deuotione ac
mentis recollectiōe debz habere et proferre oīa v̄ba canōis lō
go clamore fatigatus impediā vel deficiat a sua deuotione.
Tercia causa est ne p̄ quotidianū et frequētes vsum v̄ba vile
scant. et in locis nō p̄petentibus dicant. et sicut in ruinā vt supra
de pastoribus dixi. **In** quodā em̄ decreto prohibet sub anathēa
te vt nullus nisi sacris vestibus induat. et in librorum sup̄ altare cō
secratū p̄ferat v̄ba canonis. Et iō q̄ vir pollutus labijs ego
sum. et ista sacratissima verba sunt ita archana q̄ nō licet ea ho
mini peccatori loqui. iō de ip̄is taceo. **Hoc** aut̄ dico q̄ nulli
propria autoritate nisi dño pape licet aliquid de eis subtrahere

Tract. iiii. prime partis

re vel addere. **N**otandū vero q̄ canon signanter incipit p̄ istā l̄raz. **E**que antiquit̄ fiebat per modū crucis; qm̄ sacrificiū qd̄ sit p̄tute istoz verboz est memoratm̄ dominice passionis. **U**n̄ christus qui instituit hoc sacramētū dixit. hoc facite in meā m̄memoratōes. **L**u. xxij. **E**t qm̄ ista p̄ba efficacit̄ h̄nt a passiōe christi. **U**n̄ p̄ hoc imago crucifixi d̄z ibi depigi. **I**n istis etiā sacratissimis verbis sit oꝛo generalis pro ecclia catholica. et pro papa qui est caput ecclie. et pro ep̄o. **E**t credo q̄ d̄z intelligi p̄ ep̄o in cui⁹ diocesi d̄z missa. et pro ep̄o etiā q̄ ordiauit celebrantē. **D**rat̄ et̄s pro rege q̄ est dñs t̄p̄alis. **D**rat̄ etiā p̄ oibz orthodoxis. i. christianis catholice et aplice fidei cultori b̄. q̄ p̄ba exponēt in tertia pte hui⁹ op̄is. qm̄ ageť de credo in deū. **U**n̄ p̄ ista p̄ba excludunt̄ scismatici. heretici. iudei. sarraceni. pagani et excoicati. **E**t sic nota hic nō ozari p̄ excoicat̄. **P**ost hoc fit oꝛo sp̄ealis pro illis siue alijs q̄bz obligat̄ est sacerdos. **E**t credo q̄ sic est eis obligat⁹ ex ordine caritat̄. ita tenet̄ ordinare eos in missa. ita q̄ p̄mo ponat̄ illū cui p̄mo est obligat⁹. et sic de alijs. **I**ta tñ q̄ si sp̄ealit̄ dicit̄ missa; pro aliq̄ q̄ virtutē sacrificij referat ad ip̄m. et pro p̄ hoc nō excluditur quin possit et debeat ozare pro alijs. **E**t tñ circa istā oꝛoē aduertendū est q̄ d̄z esse m̄talis et nō vocalis. **E**t rō pōt assignari quo ad nūc duplex. **P**riā vt sacerdos sit maḡs recollect⁹ et attent⁹. qz sermo aliq̄n̄ies impedit attentioē. **S**ec̄do ad oñden dū q̄ de⁹ nō attēdit ad clamorē oꝛis s; cordis. vt supra. **N**otandū etiā q̄ null⁹ fidelis cui⁹ occurrat memoria debz excludi ab oꝛōne ista. immo quilibz cuius occurrat memoria ē deo specialit̄ m̄mendand⁹ alias sacerdos peccaret. **N**otandū etiā q̄ sacerdos añq̄s dicit̄ missam potest facere istā oꝛoē dicendo mentalit̄. **D**ñe deus meus ego in missa intēdo tibi recomendare istū et istū. postea sufficit q̄ dicat m̄talit̄ in missa. **M**emēto dñe istoz q̄s tibi añ recomēdaui. **P**ostea noiantur mlti sc̄ti et sc̄tē q̄ oēs pro christo se sacrificauerunt exponēdo se mori. **E**t ista pro nūc sufficiāt q̄ ad p̄ba canonis. **S**ed dicendū est aliq̄d de signis que fiūt in canone. **U**n̄ sciendum q̄ fm̄ qd̄ dicit̄ **I**nno. in li. de missa. cruc̄ signatōes que fiunt in missa sunt in numero. xxv. et fiunt in. viij. vicibz que signifi-

De eucharistia

cant expresse passionem christi. Prima vice fiunt tres dicen-
do illa verba. **D**ec dona: hec munera. et fecant trinam traditio-
nem christi. **N**am primo fuit traditio a deo patre. qui cum in mun-
dum misit. **S**ecundo a iuda traditore. qui eum vendidit. **T**ercio a
iudeis. qui eum pilato ad crucifigendum tradiderunt. **I**n secunda
vice fiunt quinque dicendo illa verba. **B**enedicta ascripta etc. et fecant
quinque personas que fuerunt in passione christi. scilicet personam christi ve-
diti. personam iude vendenti. et personas euentium. que fuerunt tres.
scilicet pontifices. pharisei et scribe. **I**n tertia vice fiunt due dice-
do illud verbum benedixit. quod verbum dicitur primo super panem. secun-
do super vinum. et fiunt iste due cruces propter conversionem duplicem
materie. scilicet panis et vini. **I**n quarta vice fiunt quinque dicendo illa
verba. hostiam puram etc. et fecant quinque vulnera que christus pro-
luit in cruce. **I**n quinta vice fiunt due. una super corpus alia super
sanguinem. dicendo illa verba. sacrosantum filii tui corpus etc.
et fecant vincula quibus ligatus fuit christus et flagella. quibus
fuit flagellatus. **I**n sexta vice fiunt tres dicendo illa verba. scilicet
cas vivificas etc. et significant tres crucifixiones christi. **N**am
primo fuit crucifixus linguis iudeorum. secundo sententia pilati.
tercio manibus militum. **I**n septima vice fiunt quinque dicendo
illa verba. per ipsum et in ipso etc. tres cum corpore super calices et due
alias super altare a latere. et fecant tres cruciatus. scilicet passionis
pro passionis et compassionis. et aquam et sanguinem que fluxerunt
de latere christi. et sic fiunt in universo. xxxv. qui est numerus
cubicus ad designandum quantumcumque multipliciter sacrificium est
semper unum. **E**t istud sufficiat designis canonis et per omnes de
secunda parte missae. que est ad materie sacramenti consecrationem. exce-
pto quod quando dicitur pax domini fiunt tres cruces. **S**equitur tertia pars que
est ad materie sacramenti sumptionem. **E**t in ista parte primo sacer-
dos frangit hostiam in tres partes. quarum prima fecit corpus chri-
sti mysticum. id est fideles qui peregrinant in mundo. secunda illos que
sunt in purgatorio. tertia illos qui sunt in paradiso. **E**t dicto
per omnia secula seculorum. et responso. amen. dicit sacerdos Pax domini
sit super vobiscum. faciendo tres cruces cum una parte hostie super calicem
et fecit quod per mortem christi fuit pax inter deum et hominem re-
formata. **E**t dicitur ter agnus dei. **A**gnus dicitur ab agno quod est

Tract. iiii. prime partis

piam. quia **C**hristus **J**esus sua pietate nos redemit. **U**el dicitur agnus ab agnoscendo. qz solo balatu agnus matrem suam agnoscit. sic christus in passione sua matrem suam agnouit. et ideo dicitur ter agnus dei. qz christus in cruce pendens tria cognouit: scilicet patrem suum ei obediendo. et matrem suam virginem virginum commendando. et genus humanum ipsum redimendo. **E**t dicitur bis miserere. et ultimo dicitur. dona nobis pacem. ad ostendendum quod in mundo isto et in purgatorio indigemus misericordia dei. et in paradiso habebimus pacem et requiem opulentam. **I**n missa pro defunctis dicitur. dona eis requiem. quia missa pro eis dicitur ut veniant ad requiem paradisi. **P**ostea ponit unam partem hostie in calicem. et fecit illos qui sunt in paradiso. qui sunt inebriati gloria paradisi. secundum illud psalmi xxxv. **I**nebriabuntur ab ubertate domus tue. **P**ostea accepto pacis osculo secundum quosdam ab eucharistia. secundum alios a calice. secundum alios ab altari dat pacem diacono. et ille subdiacono. et sic per istos descendit ad alios. ad designandum quod pax dei que eripat omnem sensum per christum descendit ad prelatos. et de prelatibus ad subditos. **E**t fecit etiam quod omnes qui volunt esse participes fructus istius sacramenti debent esse in vinculo pacis et caritatis astricti. **P**ostea dicta quadam oratione sacerdos recipit sacramentum sub utraque specie. **L**aici autem non dant sub specie vini propter periculum effusionis. **P**ost sumptionem sacramenti sumat vinum et abluat os nisi esset illa die aliam missam celebraturus. et tamen de tertia parte. **Q**uarta pars missae que pertinet ad gratiarum actionem pro conuentione et dicitur conuentione a conuentione quod est simul et unio. ad denotandum quod illius sacramenti virtute sumus per charitatem uniti deo et proximo. **P**ost conuentionem dicitur post conuentionem quedam oratio que sic nominatur quia dicitur post conuentionem. **E**t debet dici iste orationes eodem numero et eodem ordine quibus fuerunt dicte collectae ante epistolam. et eodem modo terminari. **P**ostea salutato populo et rursus. et cum spiritu tuo. dicit sacerdos. **I**te missa est. et est sensus. ite post me ad christum et sequimini eum. quia hostia est missa pro vobis ad dominum patrem placandum vel ite ad propria. quia missa est completa. **E**t nota quod ite missa est. non debet dici nisi dicatur gloria in excelsis. sed debet dici. benedicam domino. et in missa pro mortuis. requiescant in pace. **S**i queratur quare non in fine cuiuslibet missae dicitur ite missa est. **R**espondeo quod corpus

De eucharistia

Christi mysticus quod est ecclesia est triplex. scilicet istud quod est in celo glorificatum. i. sancti qui sunt in paradiso. Aliud quod est adhuc in terris. i. fideles qui sunt in hoc mundo. Aliud quod iam recessit de hoc mundo non tamen adhuc est in paradiso. i. fideles qui sunt in purgatorio. Licet ergo quolibet missa totum corpus christi mysticum respiciat: sic patet per triplicem hostie portioem. tamen secundum istam triplicem differentiam potest missa ter appropriari. **Q**uedam enim celebrant ad honorem sanctorum. qui quia sunt coram deo. ideo in illis missis licentiam populus et dicitur iter missa est. quasi dicatur. festinate ingredi in illam requiem. **Q**uedam specialiter celebrant ad salutem viuorum. et quia non sumus certi de salute nostra. ideo debemus esse solliciti ne per negligentiam nostram in nobis missa efficacia euanescat. ideo dicitur in istis missis in fine benedicam domino secundum illud psalmi xxxiiij. **B**enedicam dominum in omni tempore. **Q**uedam dicunt specialiter ad requiem defunctorum. et in illis dicitur. requiescat in pace. **E**t nota quod sacerdos quinque se vertit ad populum. et cum hoc septies salutem ipsum. **E**x autem quinque partit se ad populum fecit quod quinque christus apparuit in die resurrectionis sue. **M**ario marie magdala. in orto. secundo mulieribus euntibus redeuntibus de monumento tercio beato petro. et ideo quoniam se vertit tercio sacerdos non loquitur aliter. quarto apparuit discipulis quoniam intrauit ad eos ianuis clausis. et **T**homas non erat cum eis. quinto apparuit duobus discipulis euntibus in emaus. **Q**uoniam salutem septies populum fecit quod virtute missae salutem consequamur eternam. in qua habemus septem vires. quatuor ex parte corporis. et tres ex parte anime. **N**otandum etiam quod istud quod sacerdos incipit missam a dextera parte altaris. et postea vadit ad sinistram. et iterum redit ad dexteram fecit quod christus de dextera patris venit in sinistram mundi. et iterum rediit in die ascensionis ad dexteram patris iuxta illud **I**ohannis. **E**xiui a patre et veni in mundum. iterum relinquo mundum et vado ad patrem. **S**i autem queratur utrum canonicum debeat dici tarde aut cito. i. an debeat sacerdos multum morari in canone aut non. **D**icendum est quod sacerdos debet cum bona maturitate et cum magna attentione dicere omnia verba canonis. non tamen debet ibi morari multum ne misce venientes perdat suauitatem unguenti. i. ne diabolice temptationes sibi perdiscent suauitatem unguenti. i. potentiam huius sacramenti seu sacrificij. quia vo

Tracta. iiii. prime partis

luntas hominis labilis est et mutabilis. et nunquam in eodem statu permanet. Ideo sub figura huius dictum fuit filius Israel quod comederent agnum pascalem festinanter. **H**orandum etiam quod nunquam missa debet dici sine lumine. Et ista de ritu missae sufficient.

De defectibus occurrentibus in missa. **C**aplin. xi.
Si maius periculum intendit ibi plenius est consulendum. et quod in celebratione missae nisi debito modo fiat imminet maximum periculum. id est de defectibus qui in celebratione possent contingere debet summo precautione. **S**unt ergo esse defectus in missa ante consecrationem vel post vel in ipsa consecratione. **A**nte consecrationem potest esse defectus si non ministrer debita materia. puto si loco vini ministrer aqua. **U**n timeretur quod sacerdos vel minister eius qui servit sibi in missa ponat in calice aquam quam credes esse vinum album quod debet fieri. **D**icendum quod sacerdos aut percipit istum errorem ante consecrationem vel post. **S**i ante consecrationem debet aquam eijcere et ministrare vinum cum aqua. et sic procedere. **S**i autem advertat post consecrationem aut advertit ante sumptionem corporis aut postea. **S**i ante administrare debet vinum cum aqua in calice et reincipere ibi. **S**imili modo postquam cenatum est etc. **S**i autem advertat post sumptionem corporis debet administrare unam hostiam non consecratam. et ponere vinum cum aqua in calice. et reincipere a principio canonis secundum quosdam. **T**unc credo quod sufficeret reincipere ab illo loco. cōicantes. et perficere mysterium suum. **E**t si dicas quod forte iste non percipit istum errorem quousque sumpsit aquam que loco vini fuit potata in calice. et sic non esset ieiunus. **E**t sic ut videtur non debet iterum consecrare. **I**n isto casu sic dicto quod istud est tenendum pro regula generali. quod quicumque circa unam materiam sunt duo precepta fortius magis obligat. modo circa celebrationem missae sunt duo precepta. **U**num preceptum est quod missa dicatur a ieiunio. **A**liud est quod sacramentum integrum perficiatur. id est quod celebrans semper consecret sub utraque specie. scilicet panis et vini. **C**onstat autem quod preceptum de integritate sacramenti fortius est quam preceptum quod sumatur a ieiunio. cum illud respiciat essentiam sacramenti. et istud eius usum. quare quicumque iste sumpsit aquam et non sit ieiunus. nihilominus tamen debet facere sicut dictum est supra. scilicet quod habeat hostias.

De eucharistia

non consecratam et vinum et aquam administret. et reincipiat a principio canonis. vel ab illo loco. cōicantes etc. et sic totus proficiat vsq; ad finē. **S**ed quid si ille qui administravit vinum in calice non apposuit ibi aquam quid faciendum est. **I**n hoc casu dico quod si sacerdos aduertat istud ante consecrationem sanguinis debet ponere aquam in calice. et sic consecrare. **S**i autem percipit post consecrationem sanguinis debet conteri de negligentia et procedat in missa. quia vinum est propria materia huius sacramenti et non aqua. ut dictum est supra. debet tamen admisceri ex quadam congruitate. **S**ed quid si sacerdos aduertat venenum immixtum esse in calice vel araneam vel muscam ibi cecidisse. nunquid debet sumere. **C**erte contra ad venenum vel araneam dico quod non. ne calix vite fiat sibi calix mortis. sed sanguis iste debet poni in aliquo vase mūdo et apto. et debet poni inter reliquias cum aliqua scriptura notificante ibi esse sanguinem christi et quod non sumatur ab aliquo. quia spiritibus istis admixtum est venenum. **E**t nisi sacerdos sumpserit corpus christi debet ponere aliud vinum in calice cum aqua et reincipere ab illo loco. **S**imili modo etc. **S**i autem sumpserit corpus debet habere aliam hostiam non consecratam. ut dictum est supra. **Q**uam tamen ad muscam dico quod propter muscam non debet dimittere. qui sumat non tamen credo quod debeat transglutire muscam ut quidam dicunt. sed sufficit quod lauet et lotio sumat. et si timeat de vomitu comedat aliquid prohibens vomitum et musca proburat et cinis in sacrario proseruet. **E**t idem dico de aranea. scilicet quod sic debet proburi et cinis in sacrario reseruari. **S**ed pono quod quando sacerdos eleuat hostiam apparet ibi species pueri vel carnis quid faciet. **D**ico quod aut istud apparet oibus aut sacerdoti tantum. aut populo tantum. **S**i apparet ita omnibus in isto casu debent fundi orationes ad deum ut reuerentur ad speciem panis. et si fiat debet sumi. si autem debet haberi alia materia. scilicet hostia et consecrari. **S**i autem non appareat sacerdoti sed populo tantum debet sumi a sacerdote. **S**ed potest contingere quod calix cadat et sanguis effundatur. quid ergo faciendum est tunc. **D**ico quod quid agendum sit in isto casu edocemur ex quodam decreto. **I**n pape. in quo decreto dicit sic. **S**i per negligentiam aliquid de sanguine stillauerit in terra lingua lambatur et terra radatur. **S**i pro fuerit tabula ut non pulcherrime locus radatur et in igne

Tracta. iiii. prime partis

consumatur. et cinis intra altare condatur. et sacerdos. xl. diebus peniteat. **S**i super altare distillauerit calix sorbeat minister stillam et tribus diebus peniteat. **S**i super lintheum altaris et ad aliud stilla peruenit quatuor diebus peniteat. **S**i usque ad tertium lintheum stilla peruenit. peniteat nouem diebus. **S**i usque ad quartum lintheum peniteat. xl. diebus. et lintheamina que stilla tetigerit tribus vicibus abluat minister calice supposito. et aqua ablutionis sumat et in aliquo vase iuxta altare recondat. **S**i quis per ebrietatem vel voracitatem eucharistiam euomerit si laicus fuerit. xl. diebus peniteat. clericus vel monachus: lxx. diebus peniteat. episcopus. xc. **S**i vero infirmitatis causa euomerit. vij. diebus peniteat. **I**sta habent de cō. di. ij. ca. **S**i per negligentiam et ca. **S**i quis per ebrietatem. **E**t materia illius vomitus debet accipi et obiri. et cineres iuxta altare recodi. **Q**ue penitentia debet esse ista. **D**icunt aliqui quod omnibus diebus illius penitentia debet ieiunare in pane et aqua et cessare a cōione. **A**lij dicunt quod sufficit quod faciat aliquam abstinentiam vel dicat aliquas orationes. **S**ed pono quod aliquis sacerdos induat se ad missam et postquam iam processerit ad missam recolit se aliquod peccatum mortale commisisse de quo non fuit confessus. vel recolit se excommunicatum. quid faciet iste sacerdos. **S**i procedat videtur peccare mortaliter. quod iudicium sibi manducat et bibit. si autem ex toto dimittat magnus scandalum populo generat. **D**icunt quidam quod talis sacerdos non debet dicere verba consecrationis sed simpliciter hostiam debet sumere. **E**t istud non est verum. immo erroneum. quod faciēdo sic videtur grauius peccare. quod talis videtur deum illudere faciēdo irreuerentiam sacramentum et populum decipet. quod faceret eum idolatrare. et ita se ei astringit ita habet de cele. mis. c. de hoie. **E**t ideo dico quod si iste sacerdos non potest dimittere missam absque scandalo quod doleat et peniteat et proterat de peccato suo. doleat etiam quod ita tarde peniteat et proponat profiteri quam cito poterit habere oportunitatem. et consecret in nomine domini. quod in isto casu summus sacerdos. scilicet deus absoluit eum. **E**t licet quidam dicant sile esse in sententia excommunicationis tamen credo quod in isto casu si sacerdos non processerit ad consecrationem debet dimittere fingendo se infirmum. vel habere aliquam necessitatem legitimam. vel non possit dimittere doleat et peniteat. et p[ro]p[ter]

De eucharistia

ponat se facere absolui. Et credo q̄ q̄stum ad illud peccatum
absolutus est a summo sacerdote. s. a deo et hoc quo ad culpā
An aut sit absolutus quo ad penas irregularitatis nō de
termino hic. **S**z pono q̄ sacerdos habeat p̄scientiā eo q̄
obmisit aliqd̄ de verbis canonis nūquid debz ea repetere. **S**
eo q̄ aut habeat p̄scientiā probabile et quasi certā aut habz cō
scientiā leuē et scrupulosam. **S**i habz p̄scientiā certā v̄l mltuz
probabile q̄ dimisit aliquid de verbis canonis. debz ea repe
tere. potissime si habet talē p̄scientiā de verbis p̄secratiōis. q̄
nō intelligit iteratū qd̄ dubitat probabiliter vel nescit esse fa
ctū: vt dicit de cō. dist. iij. si nulla. extra de pres. nō bap. c. ye
mens. **D**ebet tñ vt credo sacerdos habere istā intentiōez: **S**i
dicit ista verba nō intēdo ea repetere cū intētiōe p̄secrandi. s̄
si nō dicit dico ea. **A**rgu. extra de bap. et eius effec. ca. ij. vbi di
citur. **S**i tu es baptizatus nō te baptizo. s̄ si nō es baptizat⁹
te baptizo in noie pa. et c. **P**ropter aut leuē et scrupulosam con
scientiā nō debet iterari huiusmodi p̄ba. **E**t iō sacerdos mul
tū debz esse attentus et recollectus qñ dicit hec verba. **S**ed
pono q̄ sacerdos qñ dicit missam faciēdo signa cū hostia for
te prope frigus vel p̄p̄t inaduertentiā vel aliquid aliud hostia
cadi in sanguinē quid debz fieri. **D**ico q̄ debz eā ibi dimitte
re nec extrahat eā inde. s̄ sumat eā cū sanguine. q̄ signa et fra
ctiōes que fiūt cū hostia magis fiūt in significatiōez. q̄ sunt de
essentia misse. **P**ono etiā q̄ p̄p̄t frigus sanguis p̄gelet in ca
lice. **D**ico q̄ tñ sacerdos debz tñ exalare. i. anhelare in cali
ce q̄ liquefiat. **C**redo tñ q̄ tutius est q̄ calix inuolueret pan
nis calidis. et si nō p̄ficeret q̄ poneret in aqua feruenti cauē
do tñ ne aqua intraret. **S**z pono q̄ qñ sacerdos dicit missam
morit̄ aut pcutit aliqua infirmitate. ita q̄ nō potest finire mis
sam quid faciendū est in isto casu. **D**ico q̄ circa istā materiā
est vna regula generalis q̄ semp̄ ille qui dicit missam debz su
mere et p̄ficere istud sacramentū si possit si nō potest alius de
bet sumere et p̄ficere loco eius. **I**n casu ergo proposito dico q̄
aut sacerdos morit̄ aut impedit aliqua infirmitate ante ince
ptiōez canonis aut post. si ante nō curandū est. **S**i post aut
ante p̄secratiōez v̄l post. **S**i ante alius sacerdos debz se indu
g iij

Tract. iiii. prime partis

ere et recipere ubi dimisit. Si vero moriatur vel impediatur post consecrationem, alius sacerdos debet supplere quod remanet supplendum et recipere sacramentum. Sed ponatur quod moritur vel impeditur postquam sumpsit corpus et antequam sumat sanguinem et implere officium. Sed pono quod mus vel alia bestia sumat species consecratas. Dico quod si possent extrahi ille species ab illo animali debet illud animal aperiri et species ille reuenter reponi in sacrario, et animal comburi et cineres intra altare recondi. Sed pono quod aliquis sacerdos tanto tempore referuauit illas species quod iam sunt putrefacte vel corrupte quid debet fieri de istis speciebus. Dico quod istud in materia ista habendum est pro regula generali, quod tam diu manet sub istis speciebus corpus et sanguis christi quam diu sub istis manet substantia panis et vini. Et tunc cito sub istis speciebus definit esse corpus christi et sanguis quam cito definit ibi esse species panis et vini. Et ideo si ille species veniunt ad tantam corruptionem quod non plus apparent esse species panis et vini, iam non est ibi corpus nec sanguis christi, et ideo non debent sumi sicut consecrate. Sed sacerdos postquam sumpsit in missa corpus christi sumat eas reuenter sed non ut consecratas. Si autem non veniunt ad tantam corruptionem quin appareant esse species panis et vini debent sumi ut consecrate. Sed quid si ex illis speciebus corruptis sint generati vermes, quid debet fieri de illis vermibus. Dico quod debet comburi et cineres intra altare recondi, et sacerdos ex cuius negligentia accidunt ista debet grauiter puniri et ideo sacerdos debet cauere ne nimis longo tempore referuet eucharistiam, vel quod non seruet eam in loco nimis humido, ita quod ille species possent de facili corrumpi. Hec circa eucharistie sacramentum et eius ministrum ac ornamenta perstringi breuiter, ut simplices sacerdotes in talibus certitudine inuenirent et in alijs que longum tractatum erigunt daretur eis occasio cogitandi dubitandi et interrogandi.

Continuatio et ordo sacramentorum dicendorum.

De ordine

Ordinem in huius libelli principio positum. psequēdo dicto de sacramentis que pducunt et promouent ac p̄suāt hoiez in esse spūali que sunt baptisimus. p̄firmatio et eucharistie sacramentū. dicendū est de sacramentis per que si ceciderit homo faciūt vt resurget. Et ista sunt penitentia que saluat hominē a pctō. et sacramentū extreme vncionis que sanat reliquias peccator. **U**lex qz in sc̄da particula huius libelli agit de p̄fessionū audientia et penitētiarū impositione. ideo tractatus de sacramento penitentie vsq; huc differatur ne oporteat sepe iterare eadē. qz etiā dignius debet p̄cedere minus dignū. sacramentū aut ordinis maius est et dignius sacramento extreme vncionis. ideo prius dicendū est de sacramento ordinis q̄ de sacramento extreme vncionis.

Tractatus quintus p̄ie partis de sacramento ordinis. Et habet quinq; capitula.

Quia conferre sacramentum ordinis de iure et regulariter ad solos episcopos pertinet. qz vncionē sacramenti q̄ eos teste beato Iohanne de oib; edocet recipiūt. **I**dcirco circa materiam sacramenti ordinis pauca dicam. **L**uz sanctos et venerabiles ep̄os sicut habeo in patres et dños habere desiderem in magistros. verum qz sacerdotib; omnib; tota eoz potestas in collatione ordinū tribuit. iō aliqua de sacramento ordinis expedit eos scire que sub breui p̄pendio cōprehendam. Et hoc quo ad nūc ad quinq; possunt reduci de quibus p̄ ordinē est agendū. **P**rio quid est ordo. sc̄do q̄t sunt ordines. tercio si in quolib; ordie imprimit̄ character. quarto in quo actu imprimit̄ character cuiuslib; ordinis. quinto que requirunt̄ in suscipiente ordines. et hec sufficient.

Quid est ordo. **L**aplin. i.
Ordo ab Hugone de sc̄to victore describit̄ sic. Ordo est signaculū q̄ddā q̄ et p̄ q̄d spūalis pt̄as seu officii tribuit̄ ordinato. Et ponit̄ ibi pt̄as q̄ ad ordines p̄pe dictos. sed officii ibi ponit̄ quo ad ordines cōiter dictos.